

Introduction to the Special Issue on Everyday Justice

Helene Maria Kyed

Myanmar/Burma is a country characterized by a high level of legal pluralism with the co-existence of different norms, practices and actors that are involved in resolving disputes and providing justice. This plurality becomes apparent once we examine justice provision from an everyday and empirically grounded perspective, which is the topic of this Special Issue. The essays explore everyday justice from different topical angles: land disputes, poor urban migrants, gender, ethnic armed organizations' justice systems, and the role of religious leaders and spiritual beliefs. They draw on ethnographic research respectively in Yangon and in Mon and Karen States during 2015-2017.¹ Based on a legally pluralistic perspective, the

¹ All of the contributors to this special issue are part of a five-year research project on 'Everyday Justice and Security in the Myanmar Transition' (EverJust) (2015-2020), which constitutes a partnership between the Danish Institute for International Studies (DIIS), Yangon University's Anthropology Department, the Enlightened Myanmar Research Foundation (EMReF) and Aarhus University. It is funded by the Danish Ministry of Foreign Affairs through the development research council. The project primarily does in-depth qualitative research, but also includes a survey across all fieldwork sites. It has a research strengthening component, which also includes the

essays together bring insights into the complexities of justice provision and the plurality of authorities in the current Myanmar transition where changes co-exist with important continuities.

In anthropological studies, the concept of legal pluralism captures the existence of more than one set of binding rules and normative orders within a social field. This provides for a non-state centric and non-legalistic approach to justice, which allows for alternative norms and actors than those associated with the state to be included within definitions of law and order making (Griffiths 1986; von Benda-Beckmann 1997; Merry 1988; Moore 1978). Therefore, the concept of justice is understood in a more open-ended way, allowing for various culturally-specific perceptions that are not necessarily in accordance with state-legal norms or international human rights, but which may follow local, customary, religious and other perceptions of just, adequate and sufficient resolutions to disputes and crimes.

In Myanmar, the official judicial system, governed from the country's capital, is legally the only official court system, but in practice, it constitutes only one among many avenues for seeking remedies in criminal and civil cases. In addition, the official law does not enjoy a monopoly in the actual decision of many cases. In fact, from the perspective of ordinary people the

setting up of a library at the Anthropology Department of Yangon University, containing a large collection of books accessible to the wider public in Myanmar.

official system is seldom the preferred option. Most people perceive the courts as expensive, slow, distant and intrusive. There is a widespread fear and distrust in the official system (Denney et al. 2016a; Kyed 2017; MLAW and EMR 2014; Justice Base 2017). A minority of cases end in court. Instead, village elders, religious leaders, local administrators, like ward, village and village tract leaders, and/or the justice systems of the ethnic armed organizations (EAOs) are the main providers of everyday justice. There is great variety across Myanmar in the composition of everyday justice providers, which depends on the socio-political context. Gender, ethnicity, religion and place of origin in addition affect people's actions when they face civil disputes or are victims of crime, and they affect how those who resolve cases treat different people. Newcomer migrants and religious minorities are particularly reluctant to report cases to official authorities as well as to local leaders who have a different ethnic or religious identity (Denney et al. 2016; see also Than Pale and Harrison's contributions to this volume). Thang Sorn (this volume) also shows that women in Mon state are less likely to report their cases in public and even to raise complaints inside the family than men are. This is due to a mixture of cultural, religious and social reasons, which are deeply embedded gendered power-relations in society.

Despite these differences in gender and identity there is a widespread preference among all ordinary people for resolving

disputes and crimes at as low a level as possible, within familiar structures of the village or the neighborhood. A survey conducted by the EverJust research project in 2016, covering 602 respondents, show that no less than 70 per cent of both male and female respondents across urban and rural areas in Yangon and Karen and Mon States believe that disputes and crimes are best resolved within their local area (Kyed 2017).² The percentage is even higher in areas administered by EAOs, accounting for 96 percent. While the fact that these areas are geographically more distant from the official courts and police may play a role, the strongest reason for this difference in percentage is likely that the ethnic Karen and Mon in EAO areas distrust the fairness of resolutions in the Myanmar state system even more than people do in government-administered areas. It should be noted that across all surveyed areas, the preference for local level resolutions regards all types of cases, civil and criminal, however with the exception of what people regard as very serious crimes such as murder, rape by strangers³, drug

² The survey was conducted with an equal representation of men and women. It was done in all the fieldwork sites where previous qualitative research was conducted by the members of the EverJust research team. In Karen state, the sites include two urban wards and two villages in government controlled areas as well as one village in a KNU controlled area. In Mon state it covered one village in NMSP controlled area as well as three villages and one urban ward in government controlled areas. Five urban wards were covered in Yangon Township. A final analysis of the survey is still underway.

³ Rape of women by relatives or people the women and their families know are commonly first dealt with internally by the families and sometimes with a local dispute resolver, such as a village leader, although it also remains a

trafficking and large land confiscations. These are difficult to resolve by local leaders. For rape and murder, this is due to the quest for higher penalties or punishments that local leaders cannot enforce. Drug trafficking and land confiscation cases are difficult to resolve locally, because such cases typically involve armed actors and/or persons with powerful political connections in and outside of government, which local leaders do not dare confront (see Lue Htar this volume). While it is evident that these more serious and complicated types of cases are difficult to resolve locally, this does not mean that they are always reported to and resolved higher up in the official system. Sometimes they are left unresolved and sometimes they are dealt with in informal ways, because the official system does not work efficiently or because people distrust it.

When cases are resolved at village and ward levels, this commonly involves some form of community-based dispute resolution. The latter is focused on negotiating a mutual agreement that ends the conflict, reconciles the parties and in many instances ensures some form of compensation to the injured party. Simultaneously, in such dispute resolution it is common to observe the use of a mixture of customs, common sense, experiences, beliefs as well as references to written laws and the use of state bureaucratic artefacts. Such mixtures are

fact that many of such cases are not heard or resolved at all (see also Denney et al. 2016a; Thang Sorn this volume).

conceptualized as ‘hybridity’ or forms of ‘hybridization’ in the newer literature on legal pluralism (Santos 2006; Kyed 2011). These concepts challenge previous, and largely colonial-period, understandings of legal pluralism as confined to the co-existence of two distinct systems, namely the state and the traditional or customary systems (Merry 1988). Today it is common to observe various overlaps and combinations of norms and practices of dispute resolution among a plurality of institutions and actors, some of which are part of or partly recognized by the central state and others, which are not (Kyed 2011; Tamanaha 2008). The same applies to present day Myanmar, as shown by the essays in this Special Issue. Lwin Mon’s contribution to this volume also indicates that the use of social media is increasingly becoming a new means of trying to resolve disputes, adding to the hybridity of state legal, cultural and religious norms.

In Myanmar, legal pluralism and hybridity are further complicated by the context of political transition and by the fact that not all areas are administered by the central state. Due to the protracted years of armed conflict, some areas remain partly or fully administered by alternative state formations constituted by ethnic armed organizations (EAOs) (Jolliffe 2015). Legal pluralism is in this sense at least partly reflective of a plurality of authorities that *de facto* seek to govern different territories and groups. However, pluralism and hybridity also

exist *within* the specific territories, especially, but not exclusively, where there is a mixture of state and EAO governance.

In areas fully or partly administered by EAOs, and their political wings, like the Karen National Union (KNU), there are what can be termed ‘parallel justice systems’, which are not officially recognized by the central state (McCarten and Jolliffe 2016; see also Thang Sorn and Kyed and Thitsar this volume). The main EAOs have their own judges and/or justice committees at central, district and township levels, which can resolve any kind of civil and criminal case. EAOs like the KNU and the New Mon State Party (NMSP) have their own written laws, legal procedures and prisons, and the KNU also has a police force (Harrisson and Kyed 2017). When village leaders in EAO governed areas give up on resolving disputes or when crimes are too severe to deal with, they forward the cases to the EAO justice system. There is a relatively institutionalized system of referrals and appeals from the village level to the EAO courts. The KNU and the NMSP grant a large jurisdiction to the village level, which can make by-laws, apply customary rules and issue punishments, like communal labor and fines. In general, the ethnic minority populations view the EAO justice systems as more legitimate than the official state courts, albeit villagers in EAO areas also prefer village level resolutions (see Kyed and Thitsar this volume; Harrisson and Kyed 2017). EAO courts are

not associated with high costs and they use procedures and languages that ethnic people can identify with. A core weakness of the EAO systems is human resource constraints and institutional instability, which creates large variety in how cases are tried and reported. In some KNU areas, for instance, courts are mobile or convened without the required judge and committee members (see Kyed and Thitsar this volume). There is an inconsistent use of law and legal procedures, often mixed with common sense and negotiated settlements. These matters can work positively to ensure flexibility, but also implies unpredictability in case resolutions (Kyed 2017). The biggest challenge for the EAO systems, and the village leaders, is the overlapping jurisdictions that exist in the areas with mixed governance, which can be politically sensitive because different, and competing extra-local authorities and laws can apply. Whereas overlapping jurisdictions with the central state is the most challenging, there are also other competing authorities like EAO splinter groups or influential religious leaders, as Mikael Gravers (this issue) shows for Karen state. It is also difficult for the EAO systems to handle cases that involve litigants with another ethnicity than the ethnic group that the EAO represents, especially if they live outside the EAO administered areas. While the KNU for instance does not deny handling cases that involve persons with another ethnicity than Karen, ethnic belonging plays a role in the individual's choice of

EAO justice provider. Karen ethnics prefer to resolve their matters with a judge or village leader who is Karen. Conversely, geographical proximity to a court plays less of a role in people's choices, as seen in Northern Karen state where in fact the nearest court to a KNU administered village was the township court of the Myanmar state. Irrespectively the villagers had never been to this court, and said they would prefer the KNU court if a problem could not be handled in their village (see Kyed and Thitsar this volume).

In areas administered by the central Myanmar state the situation is different in several respects. While villagers here share a preference for local level solutions as in EAO administered areas, they do not consider the official Myanmar courts as a viable option if cases cannot be concluded inside their village or ward. People try as much as possible to avoid upper-level courts, even when it regards severe crimes. In these areas it is the village and ward administrators who mainly settle disputes and minor crimes, often with advice from local elders. Today these administrators are elected within the village or ward and they constitute the lowest level of the state administrative system, but they are not in general seen by people as part of the official legal system (Kyed et. al. 2016; Kempel and Aung Tun 2016). This reflects that their extensive role in dispute resolution is only very vaguely recognized by the Myanmar state. Unlike in the EAO systems, village dispute

resolution is detached from the official judiciary with no system of appeal and referrals.⁴ This means that their decisions are not backed by the official courts, as in the EAO areas. The village and ward leaders primarily apply compensational justice and try to reach consensus-based agreements through mediation. They cannot issue punishments and do not use arbitration as the village leaders in EAO areas do. However, although they do not apply written law in any literal sense, they do make sporadic references to articles in the law and use official stamps as part of enforcing informal solutions. A common practice is also to refer to the official system as a kind of authoritative back up, usually in the form of a threat to send people to the police if they do not agree to local decisions. These threats are seldom carried out, however, which is due to the poor link to the official system and due to the widespread mistrust in the upper level institutions and courts of the Myanmar state. This shows a core difference to the EAO system, which is more commonly used and trusted by KNU village leaders for instance, as Kyed and Thitsar show (this issue). Instead, there is a tendency in Myanmar

⁴ The ward and village tract administrators have the official duty to carry out a range of security and law and order functions according to the 2012 law that regulates these local authorities. Out of 32 functions, 10 functions relate to security, discipline, order and community peace. However, words like dispute resolution or justice provision is not used in the law and there is no specification of what kinds of cases the ward and village tract administrators may deal with, hear or resolve, with the exception of thieves, gamblers and people who fail to report overnighting guests (The Republic of the Union of Myanmar 2012; See Kyed 2017).

administered areas for people to turn to a range of informal actors and justice facilitators when village and ward administrators cannot resolve a case or when people are reluctant to report to them.

‘Informal justice facilitators’ (Denney et al. 2016a; Kyed 2017) have no explicitly recognized role in justice provision, but they can give advice, connect people to justice providers or pressure the opposed party to pay compensation or come to an agreement. Informal facilitators include religious and spiritual leaders, like Buddhist monks, astrologers, and spirit mediums. They also include elders, household leaders, educated persons, women’s groups, political party members, and individual armed actors. Usually these actors do not act as final arbitrators, but they can mediate and facilitate a resolution process. For instance when people face politically sensitive issues, like land confiscations, which the village or ward leaders fear to settle, victims may try to get their land back by seeking help from people believed to have powerful connections, like monks, educated persons or individual armed actors, as Lue Htar (this volume) shows.

In theft cases, some victims also address spirit mediums who they believe can help identify the perpetrator or tell them if they will get their stolen goods back. While the knowledge that a spirit medium can provide about the identity of a perpetrator cannot be used as real evidence with the police or village and

ward leaders, it can be used to persuade these secular actors to investigate the perpetrator. This happened in a case where a woman got a huge amount of gold stolen. In that case, the ward administrator got the police to arrest the suspect who was identified by a spirit medium. In the majority of the cases, however, the knowledge that the victim obtains from a spirit medium is used as a basis for prayer and donations that will get the perpetrator to return the stolen goods, as Thang Sorn shows (this volume). In such situations, the victims do not seek a third party resolution with an official justice provider. They simply pray that the stolen things will be returned.

Some female victims also report first to the local women's group who then assists them to resolve the case with the village or ward leader. However, this tends to be more the case in urban areas where women's groups can link up to larger civil society organizations (CSOs) that work with legal aid and women's rights, usually based on partnerships with international organizations (Denney et al. 2016a). Individual armed actors, especially from the EAOs in mixed and government administered areas are also used in land, debt and marriage disputes, like adultery or divorce, where some form of compensation or re-payment is at stake. In these cases, the aggrieved party reports to the individual armed actors to help enforce a decision taken by a village leader or another justice

provider. The armed actors can help pressure the accused to pay the fine or compensation.

‘Informal justice facilitators’ can both substitute for and help facilitate a third party resolution, even though they seldom act as final arbiters. The use of justice facilitators is a strong illustration of the complex pathways that people use to get some form of satisfactory solution. As illustrated by Lue Htar (this issue), it is common for people to address several informal justice facilitators and providers in one singular land dispute.

Overall, the hybridity of norms and the multiplicity of dispute resolution actors reflect the prevalence of plural authorities in Myanmar at large, and across the ethnic nationalities states. Simultaneously, a core insight from the essays in this issue is that many people do not report their cases at all, not even to village and ward leaders. In fact, the 2016 survey showed that in cases of mobile theft for instance 22 percent of the respondents would not take any action. For adultery, the percentage was 50 percent and for domestic violence cases, it was 72 percent. Qualitative analysis suggests that many people prefer to internalize the problem and make peace with it rather than seek remedies and third party solutions (see also Denney et al. 2016a; Kyed 2017). Others seek spiritual remedies without involving the other party to the case. While there is a general tendency for underreporting it tends to be higher among women and concerning types of cases where women tend to be the victims

(like adultery and domestic violence) (see Thang Sorn this issue).

What accounts for these justice preferences and practices in Myanmar? The answer to this question lies in a combination of political-historical, cultural-religious and socio-economic factors (Denney et al. 2016a: 11). Many decades of military rule, conflict and corruption have caused a distrust in and fear of formal state institutions, including the courts and the police, which despite the political transition and efforts to reform the justice sector still prevail in Myanmar. In addition, poorer sections of the population lack knowledge of the law and legal procedures of the present, including their rights. Yet the mistrust in the official system and lack of legal knowledge only partly explains the preference for local solutions and the tendency to not report cases. The socio-economic situation of most villagers and the urban poor also keeps them away from the official system, which is both costly in formal as well as informal fees, including paying lawyers, and seldom a guarantee for compensation. For poorer people it is more relevant to get material compensation than to see the perpetrator in prison, as Than Pale for instance shows for Hlaing Thayar Township in Yangon (this issue). However, economic factors are not the only ones that matter to people's justice preferences and choices. Important are also the particularistic forms of belonging as well as the cultural and religiously informed perceptions of justice,

misfortune and disputes that prevail across different localities and groups.

The National League for Democracy (NLD) government, which came into power in March 2016, under the *de facto* leadership of Daw Aung San Suu Kyi, has made the rule of law one of its top priorities. This includes a justice sector reform that ensures equal access to fair trial and desirable justice outcomes for all citizens, as well as efforts to combat corruption. Reform of the justice sector is ongoing, and receives increasing support from international organizations, but is still in its early stages. Many legacies of the past remain in force. Myanmar has a long history – from before colonialism to military-rule – where governance was not premised on equality and fairness before the law (MLAW and EMR 2014: 5). The justice system was largely used as a tool to enforce law and order, rather than to address the justice needs of the population and enhance the rule of law (Cheesman 2015). For long periods, the judiciary was not independent from the military and the executive, and was focused on prosecuting political opposition. Officially, this has changed now, but the judiciary remains *de facto* influenced by the military and is affected by corruption (Justice Base 2017). The transition has also seen a process towards amendments of outdated laws from the colonial and military periods and for the passing of new laws that are more in tune with democratic reform, including a legal aid law and the setting up of Human Rights and Anti-Corruption

Commissions. However, many laws of the past – including colonial ones – still remain in force. For many citizens, a general perception remains that those with powerful connections and financial means will win cases in the official courts, irrespective of the evidence (MLAW and EMR 2014; Kyed 2017). There is also a general fear of formality and of highly bureaucratized procedures. Entering a formal court setting, displays of official documents, and use of formalistic language are experienced as intimidating. Such fear is usually higher among people with less education and for those ethnic minority citizens who are not fluent in Burmese, the official language, and who historically have felt most discriminated against by the Burmese dominated state apparatus (Walton 2013). These aspects give insights into the historical relationship between citizens and the state more generally, but it is also important here to consider shared as well as particular cultural and religious perceptions.

Many ordinary citizens also feel uncomfortable and shameful in taking cases to court, because it is associated with the escalation of conflict and social disruption. This can be linked to a culturally-informed understanding of justice as the capacity to ‘make the big cases smaller and make the small cases disappear’ (in Burmese: *Kyi te amu nge aung, nge te amu pa pyauk aung*), which is shared across ethnic-religious communities in Myanmar (See also Denney et al. 2016b: 1). When a case is reported to a third party this is perceived in the first instance as conflict escalation,

which is associated with feelings of shame and loss of dignity. Such feelings are stronger, if parties fail to resolve a dispute *within* their own village or neighborhood, through a consensus-based agreement. Going to a higher authority, like the police or court, equals escalation of conflict and more shame. There is also a common saying, *Kot paung ko hlan htaung* (equivalent to the English saying: you do not air your dirty laundry in public), which underscores a disincentive to report a case, because it would draw a dispute into the public realm, which causes loss of dignity. This underscores a preference for ‘making cases disappear’ and avoiding conflictual and confrontational dealings with disputes, which supports a preference for reconciliation. Sometimes it also means that people refrain from reporting cases at all, not even to an informal facilitator or a local justice provider. Religious and spiritual beliefs also influence how people act and what solutions they seek when they face a dispute or a crime.

Religiously informed perceptions of problems and injustices as the result of fate, misfortune or past life deeds inform the tendency not to seek secular remedies. Many prefer to make internal peace with a dispute or crime. This is sometimes combined with seeking spiritual remedies to ease the suffering, for instance through prayer or by addressing a religious or spiritual actor to pray or give *Ye Dar Yar* (spiritual protection) to

litigants. Doing so is a highly private affair that does not involve direct reconciliation between the involved parties.

Theravada Buddhist beliefs, which are widespread across Myanmar, strongly influence understandings of injustices and victimhood. Many Buddhists understand problems as the result of misfortune, which can only be resolved within oneself by coming to peace through detachment (Schober 2011, in Denney et. al 2016b: 2). Accepting problems is understood as a way to pay off past life deeds, thereby ensuring good karma in the future. If a person is robbed for instance, this can be understood as a result of the victim having robbed someone in his/her past life. Not seeking a remedy means that the victim of theft can pay up for past life misdeeds (see Thang Sorn's contribution to this issue). There is also a belief that those who cause harm in this life will be punished in their future lives, which makes a third party resolution unnecessary. Injustice in this way can be understood as a deserved and almost inevitable consequence of fortune that must be personally endured, rather than externally resolved (Denney et. al 2016b: 3). Among Christian Karen, there is also a prevalent understanding that problems are associated with a person's fate, which, however, is not linked to notions of past life deeds, and there is a strong preference for forgiveness among victims over seeking remedies and punishments.

Religious beliefs implies a low desire for secular punishments (prison, compensation, fines, communal labor). When people do

address a third party, this means a preference for reconciliation through a consensual agreement. In certain situations, justice preferences may also depend on the nature of the crime and on who the perpetrators are. Severe crimes like murder, larger thefts and assaults do create a desire for punishments, rather than pure compensation or forgiveness, but this does not necessarily lead people to report a case to higher-level authorities because of the costs and fears of authority that such reporting implies. In other situations, people also revert to religious remedies when they realize that a formal legal process will not give any results. For instance in one theft case in Hpa-An, Karen state's capital city, the female victim did report the case to the police, who arrested a suspect. However, due to lack of sufficient evidence the suspect was released and ran away. The police did nothing further. Consequently, the woman instead went to a famous monk who can see into the future. He said that she would never get back the stolen items and advised her to forget about the case and simply pray for the thief, so that she could find inner peace and amend her past life deeds. The woman said to me that she followed the advice and that now she was trying in her heart to fight off her desire to get the stolen items back and to see the perpetrator punished.⁵

⁵ This story is based on fieldwork and several interviews with the woman in Hpa-An between February and May 2016.

These various cultural and religious norms and practices are widespread among female and male residents in areas of Yangon and Mon and Karen States dealt with by the contributors to this special issue. However, they tend to influence the practices of vulnerable groups like poor migrants or newcomers, religious minorities and women more strongly. A plausible reason for this is that the cultural and religiously informed perceptions of problems and justice often are reinforced by other factors, such as fear of authority and formality, disbeliefs in just outcomes, and consideration of financial costs, which affect vulnerable groups more. Poor people who depend on day-labor, which may fluctuate and is unstable, in addition lack the time, along with financial means, to report cases, let alone go through a formal court settlement. Going to court over several days takes time away from daily survival. Combined, these factors support the preference for local level dispute solutions or for not reporting cases at all. Shared ethnic or religious identity between people and the dispute resolvers or justice providers, like the village or ward leader, also plays a role in making people feel more comfortable with reporting cases and resolving their disputes at the local level. Denney et al. (2016b) found that Hindus and Muslims living in villages or wards where the leaders are Mon, Karen or Burmese, prefer to resolve their cases with their own religious leaders. Discrimination of ethnic and religious minorities by justice providers may be more or less explicit, and

more or less politically driven, but as Harrisson's contribution to this issue suggest there is a tendency for especially Muslims to experience lower access to justice, including in local and informal arenas, than other groups in present-day Myanmar.

Overall, these insights illustrate that legal pluralism is the result not alone of state fragility or inefficiencies associated with the official system, albeit important, but simultaneously shaped by particular beliefs, norms and forms of belonging beyond the nation state. The socio-economic situation of litigants in addition plays a role, which equally supports a preference for compensational justice – rather than imprisonment of the perpetrator – and which keeps people from reporting to the formal court system, which is costly in formal as well as illicit fees. The essays in this Special Issue capture this complexity of legal pluralism from different topical angles and in different localities.

Lue Htar's article zooms in on how people in government administered areas of Karen State, rural as well as urban, deal with land disputes in hybrid and plural ways, with a particular focus on two land confiscation cases. While pointing out the inadequacies of the current land law and official procedures, she shows how victims link up with different actors (monks, ethnic armed persons, the military, educated persons, lawyers), who they believe have the connections and power to give them back their land. She argues that the current political transformation

in Myanmar has created insecurity about who has the power to resolve land disputes and this contributes to informality and hybridity. This situation of insecure and plural authorities is also evident in Helene Kyed and Myat The Thitsar's article, which deals with competing state making processes in frontier areas of Karen state that are partly administered by the KNU and partly by the central state. They give insights into the operations of the KNU justice system from the perspective of village dispute resolution, and shows how village leadership and the capacity to make decisions in crimes and disputes are affected by the situation of plural external authorities and different laws. Mikael Graver's article is also focused on Karen state and explores the historical emergence and role of an influential monk, who has established his own moral community in an area where the KNU splinter group, the Democratic Karen Buddhist Army (DKBA) holds sway. The monk's activities provide justice and protection to Karen Buddhist followers, but simultaneously creates insecurity and injustices to non-followers, especially Christian and Muslims. Lwin Lwin Mon also explores the significant role of religious actors as well as spiritual beliefs, but does some from the perspective of everyday justice provision in a village in Mon State inhabited by Mon Buddhists. Although the village remained under Myanmar government administration during the armed conflict, trust in the state system is low and people

prefer to have their disputes and crimes resolved locally by the village leader. Yet even at this level, people deal with problems in hybrid ways through a combination of religious norms, spiritual beliefs, law as well as increased use of social media. Annika Pohl Harrisson's article takes us to an urban ward in Mon state's capital city, Mawlamyine, where half of the residents are Buddhist and half are Muslim. She shows how religious identities shape the handling of disputes and crimes, often with the involvement of monks, in ways that exclude Muslim residents' from gaining access to justice within the local arena. While there are no open conflicts between the two religious denominations, many Muslims have taken on a strategy of 'local subjugation' by avoiding confrontation and accepting biased dispute resolutions. Than Pale's article on poor urban migrants in Hlaing Thayar, a rapidly growing township on the outskirts of Yangon, also zooms in on how certain disadvantaged groups have a much lower chance of getting access justice not only in the official system, but also through local informal channels. Many poor urban migrants simply do not report the crimes they face. This is not, however due to their religious identity, but because they live informally, face an insecure economic situation, and because they are newcomers with few or no social connections to local leaders and other persons who can assist them. Overall, this shows that legal pluralism is not parity, but may benefit certain groups more than others. Thang Sorn

explores this disparity with regards to gender imbalances in Mon State. Her article covers two villages inhabited by Buddhist Mon people, but whereas one village is in an area administered by the Myanmar state, the other is inside an area covered by the main Mon EAO, the New Mon State Party (NMSP). Besides providing valuable insights into the justice system of the NMSP, Thang Sorn explores the various ways that women are inhibited from getting secular justice. This is not because they are explicitly excluded from bringing cases to the village leaders or to the NMSP, but because gendered power relations in society inhibit women from seeking justice. When women seek justice, they are perceived to create shame and the loss of face for the family and for society as a whole. Women do not even like to ask questions about justice, because they do not want to cause and be involved in a dispute with others. In addition, most justice providers are men and many villagers do not regard cases where women tend to be the victims, like domestic violence and rape, as crimes. Finally, women tend to be more affected by religious beliefs in past life deeds than men are, and this also means that women tend to hide the criminal and civil cases that they face. Instead of secular justice, many women choose to seek religious remedies like prayer and offerings as well as resort to religious beliefs that the perpetrators will face misfortunes or illness as punishments. Thang Sorn's article underlines the peripheral

role that law and legal rights, in this case for women, play in everyday justice provision in Myanmar.

This Special Issue covers a range of issues related to everyday justice in Myanmar, but is limited by the fact that it has a narrow geographical scope. Due to the multiplicity of ethnic and religious forms of belonging and the plurality of authorities across Myanmar, more in-depth empirical case studies in other states and regions would likely reveal an even higher complexity of legal pluralism in the country. Another limitation is that the essays do not include observations inside the official judiciary, including the courts and the police. With the notable exception of Nick Cheeseman (2015) and Melissa Crouch's work (2014), there is a general dearth of studies of the official system, which as pointed out in a recent report may be linked to the continued difficulties of gaining access to the courts, even though they now are officially open to the public (Justice Base 2017). In depth ethnographies of court hearings and everyday case handling by the police, would add further richness to the insights on legal pluralism and likely shed light on the challenges facing state officials as well as lawyers in Myanmar. Finally, the essays included in this issue do not look closely at the gendered dynamics of access to justice and they do not explore the growing role of non-governmental (NGO) and community-based legal aid providers, which tend to focus especially on assisting children and victims of gender-based

violence to access justice. These ‘new’ actors add up to a field that is already plural, and will likely expand as part of the growing international involvement in the rule of law and human rights programming that are accompanying the Myanmar transition. Despite these limitations, we hope that the articles in this issue will help deepen understandings of everyday justice in Myanmar and that they will generate critical discussion and further research on a very timely topic that is still very much at an explorative level. It is also the hope of the contributors to this issue that the empirical insights of their studies can influence policy makers who are engaged in justice sector reform. Rather than alone focusing on reforming the official justice system, this issue highlights that reform efforts should also take serious the power dynamics and the particular justice preferences, beliefs and practices that exist across the diverse localities of Myanmar.

References

- Cheesman, Nick. 2015. *Opposing the Rule of Law: how Myanmar's courts make law and order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crouch, Melissa. 2014. "The Layers of Legal Development in Myanmar". In Melissa Crouch and Tim Lindsey (editors), *Law, Society and Transition in Myanmar*, Oxford and Portland: Hartland Publishing. Pp. 33-58.
- Denney, Lisa, William Bennett and Khin Thet San. 2016a. "Making Big Cases Small and Small Cases Disappear. Experiences of Local Justice in Myanmar", *MyJustice* report, November 2016.
- Denney, Lisa, William Bennett and Khin Thet San. 2016b. "Understandings of Justice in Myanmar", *Policy Brief*, MyJustice and Saferworld, November 2016.
- Griffiths, John. 1986. "What is Legal Pluralism?", *Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 24: 1-50.
- Harrisson, Annika and Helene M. Kyed. 2017. "Ceasefire State-Makings: Justice provision in Karen and Mon armed group controlled areas." Paper presented at the ANU Myanmar Update Conference, Canberra 17-18 February 2017.
- Jolliffe, Kim. 2015. *Ethnic Armed Conflict and Territorial Administration in Myanmar*. Report. The Asia Foundation, July 2015.
- Justice Base. 2017. *Behind Closed Doors: Obstacles and Opportunities*

for Public Access to Myanmar's Courts. London: Justice Base.

Kempel, Susanne and Aung Tun. 2016. "Myanmar Ward and Village Tract Elections in 2016: an overview of the role, the laws and the procedures." Report. Norwegian People's Aid, Myanmar, January 31 2016.

Kyed, Helene M. 2017. "Justice Provision in Myanmar. Reforms need to consider Local Dispute Resolution". *DIIS Policy Brief.* Copenhagen: DIIS.

Kyed, Helene M. 2017. *Community Dispute Resolution. Exploring Everyday Justice Provision in Southeast Myanmar.* IRC and DIIS, 2017 unpublished report.

Kyed, Helene M. 2011: "Legal Pluralism and International Development Interventions", *Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, no. 63: 1-23.

McCartan, Brian and Kim Jolliffe. 2016. "Ethnic Armed Actors and Justice Provision in Myanmar." Report. The Asia Foundation, October 2016.

Merry, Sally E. 1988. "Legal Pluralism." *Law and Society Review* 22 (5): 869-96.

MLAW (Myanmar Legal Aid Network) and EMR (Enlightened Myanmar Research). 2014. *Between fear and hope: Challenges and opportunities for strengthening rule of law and access to justice in Myanmar.* London: Pyoe Pin/DFID.

Moore, Sally Falk. 1978 (2000). *Law as Process. An Anthropological Approach.* Hamburg: Lit Verlag; Oxford: James Currey.

Santos, Boaventura S. 2006. "The heterogeneous state and legal pluralism in Mozambique." *Law and Society Review* 40 (1):39-75

- Tamanaha, Brian. Z. 2008. "Understanding Legal Pluralism. Past to Present, Local to Global." *Sydney Law Review* 30: 375-411.
- The Republic of the Union of Myanmar. 2012. *The Ward or Village Tract Administration Law*. Ministry of Home Affairs.
- von Benda-Beckman, Franz. 1997. "Citizens, Strangers and Indigenous peoples: Conceptual Politics and Legal Pluralism." *Law and Anthropology* 9: 1-42.
- Wade, Francis (2017) *Myanmar's Enemy Within*. London: Zed Books.
- Walton, Matthew. J. 2013. "The 'Wages of Burman-ness': Ethnicity and Burman Privilege in Contemporary Myanmar." *Journal of Contemporary Asia* 43 (1): 1-27.

နေ့စဉ်ဘဝ တရားမျှတမှု အမှာ

Helene Maria Kyed

မြန်မာနိုင်ငံသည် မတူကွဲပြားသော စံနှုန်းများ၊ ကျင့်ထုံးများ၊ ဆောင်ရွက်သူများ များစွာရောနှော၍ ပြဿနာ ဖြေရှင်းမှုနှင့် တရားမျှတမှုတို့ ဆောင်ရွက်ရာတွင် နည်းလမ်းစုံ ဥပဒေ ကျင့်သုံးမှု မြင့်မားသော နိုင်ငံအဖြစ် ဖော်ကျူးနိုင်ပါသည်။ လက်တွေ့ကျကျ လေ့လာကြည့်လေ့နေ့စဉ်ဘဝများတွင် တရားမျှတမှုကို ရှာဖွေရာ၌ ထိုသို့ နည်းစုံလမ်းစုံ ဥပဒေကျင့်သုံးမှုတို့သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလေ ဖြစ်ပါသည်။ ဤစာစောင်၏ အဓိကခေါင်းစဉ် ဖြစ်သော နေ့စဉ်ဘဝတရားမျှတမှုသည် ထိုအကြောင်းအရာဖြစ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းများသည် မြေယာပြဿနာ၊ ဆင်းရဲသောမြို့ပြသို့ ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်သူများ၊ ကျားမပြဿနာများ၊ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းများ၏ တရားရေးစီရင်မှုစနစ်နှင့် ဘာသာရေးခေါင်းဆောင်များနှင့် ယုံကြည်မှုများ စသည်ဖြင့် ရှုထောင့်ပေါင်းစုံမှ လေ့လာ၍ တင်ပြထားကြပါသည်။

တိုင်းရင်းသားရေးသုတေသန လေ့လာမှုကို ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး၊ မွန်နှင့် ကရင်ပြည်နယ်တို့တွင် ၂၀၁၅မှ ၂၀၁၇ထိ ကွင်းဆင်းလေ့လာမှုကို ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံရေး အပြောင်း အလဲ ကာလအတွင်း ရှုပ်ထွေးသော တရားရေးစနစ်များ များပြားသော အာဏာ

ကျင့်သုံးမှုစနစ်များ အတူတည်ရှိ၍ ကျင့်သုံးနေမှုများအပေါ် နားလည် နိုင်စွမ်းပေးနိုင်ပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံအနေဖြင့် နိုင်ငံ၏မြို့တော်မှ အုပ်ချုပ်သော တရားရေး စနစ်သည် တစ်ခုတည်းသော တရားဝင် စနစ်ဖြစ်သည်။ သို့သော် လက် တွေ့တွင် ရာဇဝတ်မှုနှင့် တရားမမှုများကို ဖြေရှင်းရာတွင် အများထဲမှ နည်းလမ်းတစ်ခုသာ ဖြစ်နေသည်။ ထို့အပြင် တရားဝင်ဥပဒေတို့သည် ပြဿနာ အများစုကို ဆုံးဖြတ်ချက်ချရာတွင် မလွှမ်းမိုးနိုင်ပေ။ လက် တွေ့တွင် သာမန်နိုင်ငံသားများ အနေဖြင့် တရားဝင်ဥပဒေစနစ်ကို ရွေး ချယ်ခဲ့သည်။ အများစုအနေဖြင့် တရားရုံးများသည် ကုန်ကျစရိတ်များ ၍ နှေးကွေးသည်။ လက်လှမ်းမမီဘဲ အကာအကွယ်မဲ့သည်။ မယုံ ကြည်မှုနှင့် ကြောက်ရွံ့မှုတို့ လူအများကြားတွင် ကျယ်ပြန့်စွာ တည်ရှိ နေပြီး (Denney et al. 2016a, Kyed 2017, MLAW and EMR 2014, Justice Base 2017) အမှုအနည်းငယ်သာလျှင် တရားရုံး၌ အဆုံးသတ် ကြသည်။ ထိုမှ တစ်ပါး ရပ်ရွာလူကြီးများ၊ ဘာသာရေးခေါင်းဆောင် များ၊ ဒေသတွင်းအုပ်ချုပ်သူတို့၏ ဆုံးဖြတ်မှုသော်လည်းကောင်း တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းများ၏ စီရင်မှု စနစ်သော်လည်းကောင်း စသည်တို့ကသာ နေ့စဉ်ဘဝ တရားမျှတရေးကို ဖော်ဆောင်ကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝှမ်းတွင် နေ့စဉ်ဘဝတရားစီရင်ရေးအတွက် အမျိုးမျိုးပြားစွာ တည်ရှိနေသည်။ လူမှုနှင့်နိုင်ငံရေးအခြေအနေအလင်ကွဲပြားမှု၊ တိုင်းရင်းသားဘာသာရေး နှင့် မွေးဖွားရာဒေသတို့က တရားမမှုနှင့် ရာဇဝတ်မှုများ ဖြစ်သောအခါ

သူတို့၏ ဆောင်ရွက်မှုများအပေါ် ကွဲပြားသော သက်ရောက်မှုများ ရှိကြသည်။ လူကိုလိုက်၍ အမှုဖြေရှင်းပုံများ ကွဲပြားကြသည်။ ရွှေ့ပြောင်းလာသော လူသစ်များနှင့် အင်အားနည်းသော ဘာသာဝင် တို့သည် တရားရုံး တရားဝင် အာဏာပိုင်များနှင့် ဘာသာမတူသော ဒေသခေါင်းဆောင်များကို တိုင်ကြားရန် ဝန်လေးကြသည် (Denney et al.2016; Than Pale, Harrison သည်စာအုပ်ထဲ စာတမ်းများကို ကြည့်)။ Thang Sornက မွန်ပြည်နယ်ရှိအမျိုးသမီးတို့သည် သူတို့ အမှုတို့ကို လူသိအောင်ပြောရန်နှင့် မိသားစုတွင်း စောဒကတက်ရန် ယောက်ျားများထက်ပို၍နည်းပါးကြသည်။ ထို့အချက်သည် ယဉ်ကျေးမှု ဘာသာရေးနှင့် လူမှုအကြောင်းတရားများက လိင်ကွဲပြားမှုအပေါ် နက်ရှိုင်းစွာ သက်ရောက်နေသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ထို့သို့ လိင်ကွဲပြားမှုနှင့် ကိုယ်ပိုင်ဝိသေသ မတူညီမှုတို့အပြင် သာမန်လူတို့အဖို့ ရာဇဝတ်မှုနှင့် ပြဿနာတို့ ဖြေရှင်းရာတွင် ရှိရင်းစွဲ ကျေးရွာစနစ်နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်တို့ အတွင်း၌ပင် ဖြေရှင်းမှု နည်းပါးကြသည်။ ၂၀၁၆ခုနှစ်တွင် ပြုလုပ်ခဲ့သော EverJust သုတေသန အရ တွေ့ဆုံသူ ၆၀၂၅တွင် ယောက်ျားမိန်းမ ၇၀ရာခိုင်နှုန်းခန့်က အမှုကိစ္စနှင့် ရာဇဝတ်မှုများကို ဖြေရှင်းရာတွင် ကိုယ့်နေရာ၌ကိုယ် ဖြေရှင်းခြင်းက ပိုကောင်းသည်လို့ ယူဆကြသည်။ ထို့ထဲတွင် ရန်ကုန်၊ မွန်နှင့် ကရင်ဒေသရှိ မြို့ပြနှင့် ကျေးလက်နေထိုင်သူ အားလုံးပါဝင်သည်။ (Kyed 2017) တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်တို့

အုပ်ချုပ်သော နေရာများ၌ ဇာတိရာဇ်နှင့်ထိ ပို၍မြင့်မားသည်။ ထိုဒေသများသည် ရဲအဖွဲ့နှင့် တရားရုံးတို့နှင့် ပထဝီအရ ဝေးကွာရုံမက ရာဇဝတ်မှုများ ကွဲပြားမှုများခြင်း၏ အဓိကအကြောင်းရင်းတွင် ကရင်နှင့် မွန်တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့ စိုးမိုးသော ဒေသများအတွင်း မြန်မာတရားရုံးများ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်နှင့် မျှတမှုတို့ကို ယုံကြည်မှု နည်းပါးခြင်းက အစိုးရအုပ်ချုပ်သော ဒေသများထက် ပိုသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ သုတေသနလုပ်သော ဒေသအားလုံးတွင် ဒေသတွင်း စီရင် ဆုံးဖြတ်မှုကို လက်ခံခြင်းသည် တရားမမှုနှင့် ရာဇဝတ်မှုအားလုံး အတွက် ဖြစ်သည်။ လူသတ်မှု၊ သူစိမ်းတို့ကျူးလွန်သော မုဒိမ်းမှု၊ မူးယစ်ဆေးဝါး ရောင်းဝယ်မှု၊ ကြီးမားသော မြေယာ သိမ်းမှု ပြဿနာတို့မှာ ခြွင်းချက်ဖြစ်သည်။⁶ ထိုကိစ္စများမှာ ရပ်ရွာ ခေါင်းဆောင်တို့ အနေဖြင့် ဖြေရှင်းရာ၌ အခက်အခဲ ရှိပါသည်။ မုဒိမ်းမှုနှင့် လူသတ်မှုတို့မှာ ကြီးမားသော ပြစ်ဒဏ်ပေးနိုင်သဖြင့် ဝင်ရောက် မစွက်ဖက်ကြပါ။ မူးယစ်ဆေးဝါး ကုန်သွယ်မှုတို့မှာ ရပ်ရွာအနေဖြင့် ဖြေရှင်းရန် ခက်ခဲပြီး လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းများ အဆက်အသွယ်ကောင်းသူများ ပါဝင်ကြသောကြောင့် ရပ်ရွာ

⁶ အမျိုးသမီးများအပေါ် မုဒိမ်းမှုကျူးလွန်ရာတွင် ဆွေမျိုးနီးစပ်တော်သူများ၊ သိက္ခမိသားစုများ ဖြစ်ပါက မိသားစုတွင်း ကျိတ်၍ဖြေရှင်းကြသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ရပ်ရွာခေါင်းဆောင်တို့ အကူအညီ ယူကြသည်။ သို့သော် ထိုမှုအများမှာ ထပ်မံကြားရ ဖြေရှင်းပုံ မသိရ ဖြစ်သည်။ ကြည့် Denney et al. 2016a, Thang Sorn (ဤ ဂျာနယ်အတွင်း)

ခေါင်းဆောင်တို့မှာ ရင်ဆိုင်ရန် ခက်ခဲသည်။ ထိုသို့ အရေးကြီး၍ ရှုပ်ထွေးသော အမှုများကို ဒေသတွင်း ဖြေရှင်းရန် ခက်ခဲသည်ဆိုသော်လည်း အမှုတိုင်းသည် တရားရုံးများသို့ ရောက် သည် မဟုတ်ပါ။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် မဖြေရှင်းဘဲထားပြီး တစ်ခါတစ်ရံ အခြားနည်းလမ်းဖြင့် ဖြေရှင်းကြသည်။ တရားဝင်စနစ်သည် မထိ ရောက်သလို လူအများကလည်း မယုံကြည်ကြ။

အမှုကိစ္စများကို ရပ်ရွာအဆင့် ဖြေရှင်းကြသောအခါ ရပ်ရွာအခြေ ပြု ဖြေရှင်းမှုပုံစံများ သုံးကြသည်။ နှစ်ဦးနှစ်ဖက် ပြေလည်အောင် ညှိ နိုင်ပြီး အဆုံးသတ်နိုင်ကြသည်။ နစ်နာသူဖက်သို့ အလျော်ပေး၍ တစ် ဖက်နှင့် တစ်ဖက် ပြေလည်အောင် စီစဉ်ကြသည်။ ဤကဲ့သို့ အမှု ဖြေရှင်းရာတွင် ဓလေ့ထုံးတမ်း၊ အခြေခံ နားလည်မှု၊ အတွေ့အကြုံ၊ ယုံကြည်မှု စသည် အချက်တို့ ပေါင်းစပ်ပါဝင်ကြသည်။ ရေးသား ထားသော ဥပဒေများကိုလည်း ကိုးကားကြသည်။ ထုံးတမ်းမှတ်စုများ လည်း ပါသည်။ ထို့ကဲ့သို့ ရောနှော အသုံးပြုခြင်းသည် ပေါင်းစပ်မှု ပုံစံများအဖြစ် နည်းလမ်းစုံ ဥပဒေ စနစ်အဖြစ် နောက်ပိုင်းတွင် ဖော်ပြအသုံးပြုကြသည် (Santos 2006, Kyed 2011)။ ထို အယူအဆတို့သည် ရှေ့ကိုလိုနီခေတ်တွင် ကျယ်ပြန့်စွာ ရှိခဲ့သော မတူညီသော စနစ်နှစ်ခု အတူတွဲရှိခြင်းအဖြစ် နားလည်သော နည်းလမ်းစုံ ဥပဒေ ကျင့်သုံးမှုကို စိန်ခေါ်လျက်ရှိသည်။ နိုင်ငံဥပဒေနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းစနစ်ဟု အမည်တပ်နိုင်သည် (Merry 1988)။ ယနေ့ ခေတ်တွင် ထိုကဲ့သို့ တစ်လွှာပြီးတစ်လွှာ ရောစပ်နေသော စံနှုန်းနှင့်

ကျင့်သုံးပုံတို့ ပေါင်းစပ်နေသော ပြဿနာဖြေရှင်းမှုတို့သည် များပြားသော ဥပဒေပုံစံနည်း ဆောင်ရွက်နေသူများအကြား ယေဘုယျသာမန်ကိစ္စအဖြစ် သိနားလည်နိုင်သည်။ ဗဟိုအစိုးရကလည်း အချို့ကို အသိအမှတ်ပြု၍ အချို့ကို မပြု (Kyed 2011, Tamanaha 2008)။ မျက်မှောက်ခေတ်မြန်မာနိုင်ငံတွင်လည်း ဤအတိုင်းပင် ကျင့်သုံးနေကြောင်း ယခုစာစောင်တွင် ဖော်ပြသည့် စာတမ်းများတွင် တွေ့နိုင်သည်။ လွင်လွင်မွန်၏ စာတမ်းတွင် လူမှုကွန်ရက်အသုံးပြုမှုသည် ပြဿနာများကို ဖြေရှင်းရန်နည်းလမ်းအဖြစ် အသုံးပြုခြင်းပို၍မြင့်မားလာသည်။ ဥပဒေနှင့် ယဉ်ကျေးမှု ဘာသာရေး စံနှုန်းများ ရောစပ်အသုံးပြုရာတွင် ဖြည့်စွက်ချက် ဖြစ်လာကြောင်း ဖော်ပြသည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဗဟုဥပဒေကျင့်သုံးမှုနှင့် ပေါင်းစပ်နေမှုတို့သည် နိုင်ငံရေးအပြောင်းအလဲတို့ကြောင့် ပို၍ရှုပ်ထွေးလာသည်။ ဥပဒေအာဏာစက်က ဒေသတိုင်းတွင် မသက်ရောက်သောကြောင့်လည်း ဖြစ်သည်။ လက်နက်ကိုင် ပဋိပက္ခရှည်ကြာမှုကြောင့် အချို့ဒေသများတွင် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်တို့၏ အုပ်ချုပ်ရေးပုံစံ အပြည့်သော်လည်းကောင်း တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းသော်လည်းကောင်း ရှိနေကြသည်။ ဗဟုဥပဒေကျင့်သုံးမှုသည် အာဏာပိုင်တို့ အာဏာခွဲဝေ အုပ်ချုပ်ခြင်းအပေါ် နေရာနှင့်အုပ်စုများအလိုက် အခြေခံလျက်ရှိကြောင်း ပေါ်လွင်သည်။ မည်သို့ဖြစ်စေ ဗဟုဥပဒေကျင့်သုံးမှုနှင့် ပေါင်းစပ်မှုတို့သည် ဒေသတစ်ခုစီတွင် နိုင်ငံတော်နှင့် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် ရောနှောတည်ရှိမှုအလိုက် သီးခြားတည်ရှိနေကြသည်။

တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်တို့ အပြည့်အဝသော်လည်းကောင်း တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းသော်လည်းကောင်း အုပ်ချုပ်သည့် နေရာများ နှင့် နိုင်ငံရေးစနစ် သဘောတရားပုံနှံ့သော နေရာများတွင် (ဥပမာ KNU) အပြိုင်ဥပဒေစနစ် ကျင့်သုံးသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ဗဟိုအစိုးရမှ အသိအမှတ်ပြုသည်တော့ မဟုတ် (McCarten and Jolliffe 2016; Thang Sorn, Kyed နှင့် Thitsar ဤဂျာနယ်တွင်ကို ကြည့်) တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အချို့တွင် သူတို့ကိုယ်ပိုင် ဥပဒေရေးရာအဖွဲ့နှင့် တရားသူကြီးတို့ ရှိကြသည်။ မြို့နယ် ခရိုင်နှင့် ဗဟို အသီးသီးတွင် တရားမမှုနှင့် ရာဇဝတ်မှုများကို ဖြေရှင်းပေးနိုင်သော စနစ်များရှိသည်။ KNUနှင့် မွန်ပြည်သစ်ပါတီ(NMSP)တို့တွင် သူတို့ ကိုယ်တိုင် ရေးသားထားသော ဥပဒေနှင့် တရားကျင့်ထုံးတို့အပြင် ကိုယ်ပိုင် စီရင်ထုံးများ ရှိကြသည်။ KNUတွင် ရဲအဖွဲ့ ရှိသည် (Harrison and Kyed 2017)။ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်တို့ အုပ်စိုးသော နေရာတွင် ကျေးရွာလူကြီးများသည် ဖြေရှင်းရမည့်အမှု ကြီးမားသော အခါ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်တို့ တရားစီရင်ရေးသို့ လွှဲပေးကြသည်။ ကျေးရွာအဆင့်မှ ဗဟိုအဆင့်ထိ စွဲဆိုမှုနှင့် ထုချေမှုစနစ်တို့ အသင့်အတင့် တည်ဆောက်ထားသည်။

တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်တို့ ထိန်းချုပ်နယ်မြေများ အတွင်း ရွာသူကြီးသည် အငြင်းပွားမှုများကို ၎င်းတို့၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ အတိုင်း ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ပေးရပြီး ၎င်းတို့ဆောင်ရွက်ပေးရန် အခက်အခဲ ရှိသည့် ရာဇဝတ်ပြစ်မှုကြီးများကို တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် တရားစီရင်ရေး အဖွဲ့သို့ လွှဲပြောင်းပေးပို့ကြရသည်။

အမှုအခင်းနှင့် ဆက်စပ်လျက် ရှိသည့် တရားလိုနှင့် တရားပြိုင်တို့သည် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင် အဖွဲ့တရားရုံးတော်၌ တစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက် စွဲဆိုမှုနှင့် ထုချေမှု စနစ်တို့ အဆင့်ဆင့် တည်ဆောက်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

GNU နှင့် NMSP တို့တွင် အောက်ခြေအဆင့် ကျေးရွာအုပ်ချုပ်သူများအား ကျယ်ပြန့်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့် အခွင့်အာဏာ ပေးအပ်ထားပြီး ဓလေ့ထုံးတမ်းစံ သတ်မှတ်ချက်များနှင့် ၎င်းတို့ လူမှုအသိုက်အဝန်း အတွင်း အလုပ်ရှင် အလုပ်သမား ပြဿနာနှင့် ဒဏ်ငွေပေးဆောင်စေရေး တို့ကို ဆုံးဖြတ်ရပါသည်။ ခြုံ၍ပြောရလျှင် တိုင်းရင်းသားတို့ အနေဖြင့် အစိုးရက ပြဋ္ဌာန်းပေးသည့် တရားစီရင်ရေး စနစ်ထက် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့ တရားစီရင်ထုံးစံလေ့ကို ပိုမို လိုလားကြပြီး၊ တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင် ထိန်းချုပ်ထားသည့် နယ်မြေ ဒေသများမှ ပြည်သူများသည် ကျေးရွာအဆင့် စီရင်ဆုံးဖြတ်ပေးခြင်းကို လိုလားကြောင်း တွေ့ရသည် (see Kyed and Thitsar this volume; Harrisson and Kyed 2017)။

တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့တရားရုံးချုပ်သည် ငွေကြေး ကုန်ကျမှု နည်းပါးစေပြီး လုပ်ထုံးလုပ်နည်း အတိုင်း စီရင်ဆောင်ရွက်ပေးသည့် အပြင် တိုင်းရင်းသားတို့ ထုချေရှင်းလင်း တင်ပြလိုသည့် အကြောင်းအရာကို ၎င်းတို့ မိခင်ဘာသာစကားဖြင့် တင်ပြနိုင်ခြင်း

ဖြစ်သည်။ ထိုသို့သော တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့ တရားရုံး စနစ်၏ အဓိက အားနည်းချက်မှာ လူသားအရင်းအမြစ်ကို ကန့်သတ် လိုက်ရာ ရောက်နေသကဲ့သို့ ပုံစံချကာ မတည်ငြိမ်မှုဆီ ဦးတည်ပေးရာ လည်း ရောက်နေသည့် အပြင် ယင်းသို့ဆောင်ရွက်ရာတွင် မည်သို့မည်ပုံ တရားရုံးတင် စစ်ဆေးသည်၊ မည်သို့ စစ်ဆေးပေါ်ပေါက်သည် ဟူ၍ ထုတ်ပြန်မှု မရှိခြင်း ဖြစ်သည်။

ဥပမာအားဖြင့် KNU ထိန်းချုပ်နယ်မြေ အတွင်း အမှုအခင်း တစ် စုံတစ်ရာ ဆုံးဖြတ်ပေးရန် မလိုအပ်ဘဲ တရားသူကြီးများကို စုဝေးခေါ်ယူ ဆောင်ရွက်ခြင်းမျိုး ဖြစ်သည် (see Kyed and Thitsar ဤဂျာနယ်) ။

ဥပဒေနှင့် နည်းဥပဒေ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ကိုင်စွဲ လုပ်ဆောင်သည် ဟု ဆိုသော်လည်း ဒေသတွင်း အတွေ့အကြုံများနှင့် ရောနှောပေါင်းစပ်ကာ တွေ့ဆုံညှိနှိုင်း ဖြေရှင်းခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ ဖြေရှင်းပေးခြင်းများက အချင်းချင်းကြား သဟဇာတ ဖြစ်စေပြီး ကြိုတင် မခန့်မှန်းနိုင်သော ပြဿနာ ဖြေရှင်းချက်မျိုးလည်း ဖြစ်စေပါသည် (Kyed 2017)။

တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင် အုပ်ချုပ်မှုနှင့် ရပ်ရွာခေါင်းဆောင် သူကြီးများအတွက် အကြီးမားဆုံးသော စိန်ခေါ်မှုမှာ ဒေသတွင်း၌ အုပ် ချုပ်မှု အမျိုးမျိုး ပူးတွဲရှိနေသည့် အခါ နိုင်ငံရေးအားဖြင့် အထိအရှ မခံ နိုင် ဖြစ်လာစေနိုင်သော စီရင်ဆုံးဖြတ်မှုမျိုး ဖြစ်သည်။ တစ်ချိန်တည်း မှာပင် ဗဟိုအစိုးရ ချမှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် တရားစီရင်ရေးနှင့် စင်ပြိုင်

ဖြစ်နေပါက စိန်ခေါ်မှုမှာ အမြင့်မားဆုံး ဖြစ်နေပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် - ကရင်ပြည်နယ်ရှိ တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အုပ်ချုပ်သည့် နယ်မြေ အတွင်း အခြားသော သြဇာကြီးမားသည့် ဘာသာရေး ခေါင်းဆောင်များ အပြိုင်သဘောရှိနေခြင်းမျိုး ဖြစ်ပြီး တရားစီရင်ရေး ဖော်ဆောင်ရာတွင် ကျပ်တည်းခက်ခဲစေပါသည်။

တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင် အုပ်ချုပ်မှုနှင့် ရပ်ရွာခေါင်းဆောင် သူကြီးများ အတွက် အကြီးမားဆုံးသော စိန်ခေါ်မှုမှာ ဒေသတွင်း၌ အုပ်ချုပ်မှု အမျိုးမျိုး ပူးတွဲရှိနေသည့် အခါ နိုင်ငံရေးအားဖြင့် အထိအရှု မခံနိုင် ဖြစ်လာစေနိုင်သော စီရင်ဆုံးဖြတ်မှုမျိုး ဖြစ်သည်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပင် ဗဟိုအစိုးရ ချမှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် တရားစီရင်ရေးနှင့် စင်ပြိုင်ဖြစ်နေပါက စိန်ခေါ်မှုမှာ အမြင့်မားဆုံး ဖြစ်နေပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ကရင်ပြည်နယ်ရှိ တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့ အုပ်ချုပ်သည့် နယ်မြေအတွင်း အခြားသော သြဇာကြီးမားသည့် ဘာသာရေး ခေါင်းဆောင်များ အပြိုင်သဘောရှိနေခြင်းမျိုး ဖြစ်ပြီး တရားစီရင်ရေး ဖော်ဆောင်ရာတွင် ကျပ်တည်း ခက်ခဲစေပါသည်။ KNU အနေဖြင့်တရားစီရင်ရေး ဖော်ဆောင်ရာတွင် ကရင်တိုင်းရင်းသားများသည် ၎င်းတို့၏ ပြဿနာကို ကရင်လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့မှ တရားသူကြီး သို့မဟုတ် ကရင် ကျေးရွာခေါင်းဆောင်များက ဆုံးဖြတ်ပေးမှုကိုသာ လိုလားလက်ခံကြ သည်။ အပြန်အလှန်အားဖြင့် ဒေသတွင်း တရားစီရင်ရေးရုံး နေရာ

တည်ရှိမှု အနီးအဝေး အနေအထားကလည်း တရားစီရင်ရေး၌ ပြည်သူ တို့၏ ရွေးချယ်မှုကို အားနည်း စေသည် မျိုးလည်း တွေ့ရသည်။ ကရင် ပြည်နယ် မြောက်ပိုင်းတွင် တွေ့ရသည့် အခြေအနေတစ်ရပ်၌ KNU အုပ်ချုပ်သည့် ကျေးရွာတရားရုံးသည် မြန်မာအစိုးရ၏ မြို့နယ်တရား ရုံးနှင့် နီးကပ်နေသည်။ သို့ဖြစ်စေကာမူ ကရင်ကျေးရွာသားများသည် မြို့နယ် တရားရုံးသို့ မသွားရောက်ကြဘဲ သူတို့ အဆိုအရ သူတို့၏ ပြဿနာကို မိမိတို့ ကျေးရွာတွင် မပြေလည်ပါက KNU တရားရုံး၌သာ ဖြေရှင်းလိုသည် ဟု ဆိုသည် (see Kyed and Thitsar this volume)။

မြန်မာဗဟိုအစိုးရ အုပ်ချုပ်သော ဒေသများတွင် ခြားနားသော အလေးထားမှုများတွေ့ရသည်။ ယင်းဒေသတွင်းရှိ တိုင်းရင်းသား ပြည်သူများသည် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်တို့ အုပ်ချုပ်သည့် နယ်မြေမှ လူများကဲ့သို့ပင် အောက်ခြေကျေးရွာ အဆင့်တွင်ပင် အမှု ပြီးပြတ်မှုကို ပိုမိုလိုလားကြပြီး၊ အကယ်၍ ကျေးရွာအဆင့်တွင် အမှု မပြီးပြတ်ပါက အစိုးရ၏ တရားရုံးသို့ ရွေးချယ်မှု တစ်ခုအဖြစ် သွား ရောက်ရမည်ကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှု မတွေ့ရပေ။ လူအများစုသည် ပြစ်မှုကြီး တစ်စုံတစ်ရာ ဖြစ်နေသည်ကိုပင် အထက်အဆင့်သို့ တက် ရောက်ခြင်း မရှိကြဘဲ ရှောင်ရှားကြသည်။ ထိုဒေသများတွင် ရပ်ကွက် နှင့် ကျေးရွာအုပ်ချုပ်ရေးမှုများသာ အဓိအားဖြင့် ပြစ်မှုငယ်များကို ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ပေးနေကြပြီး ရံဖန်ရံခါ ကျေးရွာ အကြီးအကဲများ၏ အကြံပေးချက်များဖြင့် စီရင်ဆုံးဖြတ်ပေးသည်။

ယနေ့ခေတ်အခါတွင် ရပ်ကွက်နှင့် ကျေးရွာအုပ်ချုပ်ရေးမှူးများကို အစိုးရ၏ အစီအစဉ်ဖြင့် ကျေးရွာအတွင်း မဲဖြင့်ရွေးချယ် ခန့်အပ်ခြင်း ဖြစ်သော်လည်း ယင်းသို့ ခန့်အပ်ပေးခြင်းသည် တရားဥပဒေစနစ် အောက်၌ လည်ပတ်ခြင်း ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်ခြင်းမျိုး မဟုတ်ပေ (Kyed et. al. 2016; Kempel and Aung Tun 2016)။

ဤအချက်သည် မြန်မာအစိုးရပိုင်း၏ တရားဥပဒေအရ အုပ်ချုပ်မှု ဖော်ဆောင်ရေး မရေရာမှုကို ထင်ဟပ်ပြ နေပေသည်။ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်များ အုပ်ချုပ်သည့် ဒေသတွင်း တရားစီရင်ရေးနှင့် မတူဘဲ အောက်ခြေ ရပ်ကျေး အဆင့်၌သာ အမှုအခင်း ပြီးဆုံးပြီး အသနားခံလျှောက်ထားခြင်းမျိုး၊ အမှုကို တစ်ဆင့်မြင့် တရားရုံးသို့ ဆက်လက်တက်ရောက် ရင်ဆိုင်ခြင်းမျိုးလည်း မရှိပေ။ ဆိုလိုသည်မှာ ၎င်းတို့၏ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင် အဖွဲ့ အုပ်ချုပ်ရေး ကဲ့သို့ တရားဝင် တရားရုံးမှ ပြန်ပြောင်းသုံးသပ်ခြင်းမျိုး မရှိခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ရပ်ကျေးအုပ်ချုပ်ရေး ခေါင်းဆောင်များသည် အခြေခံ အား ဖြင့် အပေးအလျော် ကိစ္စရပ်များ၊ နှစ်ဖက် တွေ့ဆုံညှိနှိုင်းကာ စီစဉ်ဆုံး ဖြတ်ပေးခြင်းသာ ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့သည် ပြစ်ဒဏ်ချ အရေးယူဆုံး ဖြတ်ခြင်းမျိုး၊ ခုံသမာဓိဖြင့် စီရင်ဆုံးဖြတ်ခြင်းမျိုးလည်း မဟုတ်ပေ။ သို့သော်လည်း ၎င်းတို့သည် သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် ဥပဒေများ သုံးစွဲခြင်း မရှိ၊ ဥပဒေနှင့် မညီညွတ်သည့် အစဉ်အလာ ကိုးကားချက် များ အသုံးပြုလျက် တရားဝင် တံဆိပ်များကပ်ကာ ပုံစံမကျသည့်

တရားစီရင်ရေး စနစ်ကို ပုံဖော်နေသကဲ့သို့ ရှိပေသည်။ ထင်ရှားသည့် ဥပမာ တစ်ရပ်မှာ တရားဝင်ဥပဒေ သဘောအားဖြင့် ဒေသတွင်း အဆုံး အဖြတ်ကို သဘောမတူပါက ခြိမ်းခြောက်မှုများကို တရားဥပဒေ စိုးမိုးရေးအတွက် ရဲတပ်ဖွဲ့သို့ လွှဲပြောင်း စေလွှတ်သည့် ကိစ္စရပ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့သောခြိမ်းခြောက်မှုများကို တရားဥပဒေဘောင် အတွင်း ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ပေးနိုင်ရန် ခဲယဉ်းသည့် အပြင် အဆိုပါ ဖြစ်စဉ်များသည် အစိုးရက ဖော်ဆောင် နေသည့် တရားဥပဒေ စိုးမိုးရေး လုပ်ငန်းစဉ်၏ အားနည်းချက် ပျော့ကွက်ဖြစ်နေသည်။ အစိုးရဌာနဆိုင်ရာများ နှင့် ဆက်သွယ်ဆောင်ရွက်ရန်လည်း နည်းပါးကာ အောက်ခြေအဆင့်မှ အထက် တစ်ဆင့် တက်ရောက် ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းမှု မျိုးလည်း မရှိဘဲ အစိုးရ၏ တရားစီရင်ရေး စနစ်အပေါ် ယုံကြည်မှုလည်း လွဲမှားသွားစေတော့ သည်။ ထိုသို့သော ဖြစ်စဉ်များကို ဤစာတမ်း၏ (Kyed and Thitsar) တွင် အပြည့်အစုံ ဖော်ပြထားပါသည်။ အစိုးရအုပ်ချုပ်ရေး အဖွဲ့အစည်းများ အနေဖြင့် ယင်းသို့သော အခြေအနေမျိုးများတွင် သမားရိုးကျ မဟုတ်သည့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများ၊ တရားမျှတရေး ဖော်ဆောင်ပေးနိုင်သူ များဖြင့် အစားထိုး ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်မည် ဖြစ်ပါသည်။

“သမားရိုးကျ မဟုတ်သည့် တရားမျှတရေးဖော်ဆောင်မှု” တွင် လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးကို ရည်ညွှန်းခြင်း မဟုတ်ဘဲ တရား စီရင်ရေးတွင် အကြံပြုနိုင်သူ၊ အများပြည်သူနှင့် ထိတွေ့ဆက်ဆံကာ တရားမျှတရေး ဆောင်နှင်းပေးနိုင်သူနှင့်ပါ ဆက်စပ်လမ်းသွယ်ပေးနိုင်

သူ၊ နှစ်နာသူနှင့် လျှော်ကြေးပေးရန် ဝန်လေးနေသူကြား အပြန်အလှန်
 နားလည်မှုရစေပြီး သဘောတူညီမှု ရသည့်တိုင် ဆက်သွယ် ဆက်စပ်
 ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်သူမျိုး ဖြစ်ရန်လိုပါသည်။ အဆိုပါ ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးတွင်
 ဘာသာရေးအရ သြဇာရှိသူ ခေါင်းဆောင်များ၊ ဝိညာဉ်ရေးဆိုင်ရာ ယုံ
 ကြည်ခံနေရသူများ၊ ဗုဒ္ဓဘာသာ ဘုန်းတော်ကြီးများ၊ ဝေဒနက္ခတ်ပညာ
 ရှင်များနှင့် နတ်ဝင်သည် ကဲ့သို့သော ပုဂ္ဂိုလ်များ ပါဝင်ပါသည်။ ထို့
 အပြင် ရပ်ရွာအကြီးအကဲများ၊ ရပ်သိရွာသိ ထင်ရှားသူများ၊ ပညာ
 တတ်များ၊ အမျိုးသမီးရေး ခေါင်းဆောင်များ၊ နိုင်ငံရေးပါတီများမှ
 အဖွဲ့ဝင်များနှင့် လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များမှ ထင်ရှားသူများလည်း
 ပါဝင်ပါသည်။ အများအားဖြင့် အဆိုပါ ပုဂ္ဂိုလ်များသည်
 တရားစီရင်ရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများ မဟုတ်ကြသော်လည်း
 ၎င်းတို့ အနေဖြင့် ပြဿနာ အရင်းမြစ်ကို ခြေခြေမြစ်မြစ်
 ညှိနှိုင်းပေးနိုင်သူများပင် ဖြစ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ပြည်သူတချို့သည်
 နိုင်ငံရေးအရ ထိရှလွယ်သည့် မြေယာသိမ်းဆည်းမှု ကဲ့သို့သော
 အမှုမျိုးနှင့် ရင်ဆိုင်နေပြီ ဆိုပါလျှင် ရပ်ကျေး အဖွဲ့ခေါင်းဆောင်
 အနေဖြင့် ဖြေရှင်းပေးရန် ခက်ခဲနေပြီး၊ မူလပိုင်ဆိုင်သူက
 မိမိမြေပြန်လည်ရရှိရေး ကြိုးစားမည်၊ ၎င်းအား အကူအညီပေးနိုင်မည့်
 ယုံကြည်သော ဘာသာရေး ဘုန်းတော်ကြီးများ၊ ပညာတတ်
 ပညာရှင်များ၊ သို့မဟုတ် လက်နက်ကိုင် အဖွဲ့အစည်းမှ
 ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးဦး စသည်ဖြင့် ချဉ်းကပ်ကာ အကူအညီ ရယူမည်

ဖြစ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် ပါဝင်သည့် Lue Htar ကဏ္ဍတွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။

တစ်ဖန် ခိုးယူမှုကိစ္စရပ်များတွင်လည်း အခိုးခံရသူများက နတ်ဝင်သည်အား မေးမြန်းကာ သူ့ခိုး၏ သွင်ပြင်လက္ခဏာနှင့် အကယ်၍ ခိုးယူပါက ခိုးရာပါပစ္စည်းများ ပြန်လည် ရရှိရေး အကူအညီ တောင်းခံမည် ဖြစ်ပါသည်။ ဤသို့သော အခြေအနေတွင် နတ်ဝင်သည် တစ်ဦးတည်း၏ ဟောပြောလမ်းညွှန်ချက်ကို ဥပဒေ သတ်မှတ်ချက် ဘောင်တွင် သက်သေအဖြစ် အခိုင်အမာ ယူ၍ မရကြောင်း၊ သို့သော် အမှန်တကယ် ကျူးလွန်ခြင်း ရှိမရှိကို စုံစမ်းထောက်လှမ်းရာ အတွက်သာ ဖြစ်ကြောင်း စသည်တို့ကို ရှင်းလင်းပြောပြရမည် ဖြစ်ပါသည်။

သာဓက တစ်ခုအနေဖြင့် တင်ပြရလျှင် အမျိုးသမီးတစ်ဦး ဓားပြတိုက်ခံရပြီး ရွှေငွေ လက်ဝတ် ရတနာ အများအပြား ပါသွားသည့် ဖြစ်စဉ် တစ်ခုတွင် ရပ်ကွက်အုပ်ချုပ်ရေးမှူးအား နတ်ဝင်သည်၏ ဟောညွှန်ချက်အရ ရဲတပ်ဖွဲ့က ဖမ်းဆီးလိုက်သည်ဟု ဆိုသည်။ နတ်ဝင်သည် ဟောညွှန်ချက် အများအပြား မှန်ကန်ခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်သော်လည်း ယင်းသို့သော ဟောညွှန်ချက်ကို အခြေခံကာ အမှန်တကယ် ခိုးယူသူ ဖြစ်သည့် အကြောင်း ဆက်စပ်လေ့လာ စုံစမ်းရန် အချက်အလက် အဖြစ်သုံးနိုင်ကြောင်းသာ အသိပေးရမည် ဖြစ်ပါသည်။ ဤစာအုပ်တွင် ပါဝင်သည့် Thang Sorn တွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။ ယင်းသို့သော အခြေအနေတွင် ကျူးလွန်ခံရသူဘက်က အခြားသော ကျူးလွန်နိုင်ဖွယ် ရှိသူကို

တရားဝင် ဥပဒေကြောင်းအရ ရှာဖွေစုံစမ်းခြင်း မပြုတော့ဘဲ ၎င်းတို့ ယုံကြည်သည့်အတိုင်း ဆုံးရှုံးပစ္စည်းများ ပြန်လည်ရရှိရေး ဆုတောင်း ပူဇော်ပသခြင်းများသာ ပြုလုပ်ပေတော့မည် ဖြစ်ပြီး တရားဝင် ဥပဒေ ကြောင်း၏ အနှစ်သာရကို မသိရှိနိုင် တော့ပေ။

အချို့သောကျူးလွန်ခံရသူ အမျိုးသမီးတို့သည် ပထမဆုံး ဒေသ တွင်း အမျိုးသမီးအဖွဲ့အစည်းသို့ သွားရောက် သတင်းပို့ တိုင်ကြားကြ ပြီး ၎င်းအဖွဲ့၏ အကူအညီဖြင့် ရပ်ကျေး အုပ်ချုပ်ရေးခေါင်းဆောင်ထံ သွားရောက်တိုင်ကြားကြသည်လည်း ရှိသည်။ ယင်းသို့ ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် အမျိုးသမီး အခွင့်အရေးအတွက် မြို့ပြတွင် ဖွဲ့စည်းသည့် အမျိုးသမီး အစုအဖွဲ့မှ တစ်ဆင့် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် လူမှုအဖွဲ့အစည်းနှင့် ချိတ်ဆက်ကာ နိုင်ငံတကာ အဖွဲ့အစည်းကြီးများ အထိပင် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သည့် အနေအထားပင် ဖြစ်သည် (Denney et al. 2016a)။ အထူးသဖြင့် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်များနှင့် အစိုးရအုပ်ချုပ်ရေး ပူးတွဲ တည်ရှိနေသည့် ဒေသများတွင် မြေယာကိစ္စ၊ ငွေကြေးအရှုပ်အရှင်း ကိစ္စ၊ အိမ်ထောင်ရေး အရှုပ်အရှင်းကိစ္စများတွင် သီးခြားလက်နက်ကိုင်များ ပါဝင်ပတ်သက်မှုများ ရှိနေသည်။ အကျူး လွန်ခံရသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များသည် တိုင်းရင်းသား လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့မှ လက်နက်ကိုင် တစ်ဦးဦးအား တိုင်ကြားကာ ၎င်းလက်နက်ကိုင်၏ အကူအညီဖြင့် တရားစီရင်ရေး အပေါ် တွန်းအားပေးခြင်း၊ ဖိအားပေးခြင်းများ ပြုလုပ်သည်။

“သမားရိုးကျမဟုတ်သည့်တရားမျှတရေးဖော်ဆောင်ပေးသူများ” သည် အမှုအခင်းများ၌ အစားထိုး ပေးလျော်စေခြင်း၊ တရားစီရင် ဆုံးဖြတ်သူအား အားပေးကူညီနိုင်ခြင်းများ ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်သော်လည်း ၎င်းတို့သည် တရားစီရင်ပိုင်ခွင့် ရှိသူမဟုတ်ကြပေ။ တရားမျှတမှု ဖော်ဆောင်ပေးသူများ အသုံးပြုခြင်းမှာ တရားစီရင်ရာတွင် ရှုပ်ထွေးစေသည့် အနေအထားမျိုး ဖြစ်သော်လည်း ကာယကံရှင်များက ၎င်းတို့ စိတ်ကျေနပ်မှု အတွက် ဆက်လက်ကိုင်စွဲ လုပ်ဆောင်နေကြဆဲ ဖြစ်သည်။ ဤစာတမ်းတွင် ဖော်ပြထားသည့် Lue Htar ကိစ္စတွင်တွေ့နိုင်ပါသည်။

ခြံ၍ဆိုရလျှင်မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း ပြဿနာဖြေရှင်းရေး တရားစီရင်ရေးများတွင် အထက်ပါကဲ့သို့သော ကြားဝင် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုများမှာ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ရှိနေပြီး အထူးသဖြင့်တိုင်းရင်းသားတို့ နယ်မြေဒေသများတွင် ပိုမိုမြင်တွေ့ရပါသည်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပင် ရပ်ကျေး အုပ်ချုပ်သူထံသို့ မတိုင်ကြား မရောက်ရှိသည့် ဖြစ်စဉ်များစွာလည်း ရှိနေပြန်ပါသေးသည်။ ၂၀၁၆ခုနှစ်က ကောက်ယူခဲ့သည့် စစ်တမ်းအရ မိုတိုင်းဖုန်း အခိုးခံရသူများ၏ ၂၂ ရာခိုင်နှုန်းမှာ မည်သည့်အရေးယူ ဆောင်ရွက်မှုမျိုးကိုမျှမလိုလားကြဟု ဆိုသည်။ အိမ်ထောင်ရေး ဖောက်ပြန်မှု အတွက် ၅၀ ရာခိုင်နှုန်းသာ တရားရုံးကို ရောက်ရှိပြီး၊ ၇၂ ရာခိုင်နှုန်းမှာ အိမ်တွင်းအကြမ်းဖက်မှုများ အဖြစ်သာ ရှိသည်။ သုံးသပ်ရလျှင် လူအများစုသည် မိမိတို့ ပြဿနာများကို

အတွင်းကျိတ် ဖြေရှင်းလိုကြပြီး တရားတပေါင်တက်ကာ
ဖြေရှင်းခြင်းမျိုးကို လိုလားမှု မရှိကြပေ (see also Denney et al.
2016a; Kyed 2017)။ တချို့မှာ ဝိညာဉ်ရေးဆိုင်ရာ အရ
ကုစားမှုရရန် လုပ်ဆောင်ကြသည်။ တရားစီရင်ရေး စနစ်သည်
ဖြောင့်စင်းရိုးရှင်းမှုမရှိဘဲ တရားရုံးသို့ ရောက်မလာသည့် များစွာသော
အမှုအခင်းများလည်း ရှိနေပြီး အမျိုးသမီးများ ကျူးလွန်ခံရမှုနှင့် ဆက်
စပ်သည့် အမှုအခင်းများ (ဥပမာ- အိမ်ထောင်ရေး ဖောက်ပြန်မှု၊ အိမ်
တွင်း အကြမ်းဖက်မှု) သည် လူသိရှင်ကြား ပေါ်ပေါက်မလာတော့ပေ
(see Thang Sorn ဤဇရာနယ်) ။

ဤသို့သော တရားမျှတရေး ဖော်ဆောင်မှုများကြား မြန်မာနိုင်ငံ
တွင် မည်သို့သော ပြဋ္ဌာန်းသတ်မှတ်ချက် အကိုးအကား တစ်စုံတရာကို
လက်ကိုင်ပြု သုံးစွဲသင့်ပါသလဲ။ အဆိုပါ မေးခွန်း၏ အဖြေအတွက်
ဖြေဆိုရန် တည်မီနေသည့် အချက်မှာ နိုင်ငံရေးနောက်ခံ
သမိုင်းကြောင်း အနေအထား၊ ဘာသာရေးကိုးကွယ်မှုများ၊
ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာထုံးစံလေ့များ၊ လူမှုဘဝ စီးပွားရေး
အခြေအနေများ ပေါင်းစည်းဆက်စပ်မှု အပေါ် မူတည်
နေပါတော့သည် (Denney et al. 2016a: 11)။ ဆယ်စုနှစ်ပေါင်း
များစွာ စစ်အုပ်ချုပ်ရေးအောက် ဖြတ်သန်း ခဲ့ခြင်း၊ ပဋိပက္ခများနှင့်
အကျင့်ပျက်ခြစားမှု များပြားခြင်းတို့က အစိုးရ ချမှတ်ပြဋ္ဌာန်းသည့်
တရားရေး အစီအမံများအပေါ် မြန်မာပြည်သူများကြား ယုံကြည်မှု
ကင်းမဲ့လာခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းဖြစ်စဉ်များထဲတွင် တရားစီရင်ရေး

စနစ်များ၊ ရဲတပ်ဖွဲ့၏ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုများ ပါဝင်လျှက်ရှိနေပြီး ယင်း
 ကြောင့်ပင် နိုင်ငံရေးပြုပြင် ပြောင်းလဲမှု ဖော်ဆောင်နေမှုနှင့်
 တရားရေးကဏ္ဍ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအပေါ် ထိခိုက်စေပါသည်။
 ထပ်ဆင့်၍ တင်ပြရလျှင် လက်ရှိ မြန်မာပြည်သူများကြား
 ဥပဒေအကြောင်းအရာနှင့် ဥပဒေစည်းမျဉ်း လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ
 သိမြင်နားလည်မှု မရှိသည့် အပြင် မိမိတို့၏ ကိုယ်ပိုင်
 အခွင့်အရေးများကို ဥပဒေက မည်သို့ ကာကွယ်ပေးပြီး မည်သို့
 သက်သာခွင့် ပေးထားသည်ကိုလည်း မသိရှိကြပေ။ ထိုအခါတွင်
 အစိုးရ ဖော်ဆောင်နေသည့် တရားစီရင်ရေး ဖော်ဆောင်မှုများအား ယုံ
 ကြည်ကိုးစားမှု မရှိဖြစ်လာပြီး ကိုယ့်အရပ် ကိုယ့်ဇာတ် တရားစီရင်ရေးကို
 သာ ရွေးချယ်ကြကာ ဥပဒေဘောင် အတွင်း ဝင်ရောက်လာမှုလည်း
 နည်းပါးသွားရတော့သည်။ လူမှုစီးပွားရေး အခြေအနေများနှင့် စပ်
 လျဉ်း၍ တင်ပြရလျှင် ဆင်းရဲသည့် ကျေးလက်နှင့်
 မြို့ပြနေလူတန်းစားများ အတွက် အစိုးရ တရားရုံးများနှင့်
 ကင်းကွာသွားရသည်မှာ တရားဝင် ငွေကြေး သတ်မှတ်ချက်နှင့်
 တရားမဝင် ငွေကြေးကောက်ခံမှုများကြောင့် ဖြစ်ပြီး၊
 ယင်းတို့အထဲတွင် ရှေ့နေလိုက်ခ ငွေကြေးကိစ္စများလည်း ပါဝင်နေပါ
 သည်။ ပိုမိုဆင်းရဲသော သာမန်လူတန်းစားတို့အတွက် အလျော်ပေး
 စရာ မရှိသည့် အတူတူ ထောင်ထဲမှာပဲ သွားနေခြင်းသာ
 အကောင်းဆုံးဟုလည်း ရန်ကုန်မြို့၊ လှိုင်သာယာမြို့နယ်မှ Than Pale
 ၏ လေ့လာချက်ကို ဤစာတမ်းတွင် ဖော်ပြထားပါသည်။ သို့

သော်လည်း မြန်မာ့တရားစီရင်ရေး စနစ် ရွေးချယ်မှုနှင့် ဆက်စပ်၍ လူမှုဘဝစီးပွားရေး နိမ့်ကျမှုကြောင့် ခေါင်းစဉ်တပ် လက်ညှိုးထိုး ပြောပြရန်မှာလည်း ခက်သည်။ အရေးကြီးသည်မှာ တရားရေးအဓိကမဏ္ဍိုင်၏ ဖော်ဆောင်မှု ပုံစံဖြစ်ပြီး ယဉ်ကျေးမှု ထုံးစံလေ့များ၊ ဘာသာရေး ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများကလည်း တရားစီရင်ရေး အပေါ် အမြင်မှာ ကျူးလွန်သူကို မရှာဖွေဘဲ ကံဆိုး သည့်အတွက် ဖြစ်ရသည်ဟု မိမိကိုယ်ကိုသာ အပြစ်တင်ခြင်းဖြင့် အဆုံးသတ်သွားရသည့် ဖြစ်စဉ်များ မြန်မာနိုင်ငံ ဒေသအနှံ့အပြား တစ်နံတစ်လျား၌ ရှိနေပါတော့သည်။

ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည် ခေါင်းဆောင်သော အမျိုးသားဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့ချုပ် - National League for Democracy (NLD) အစိုးရ ၂၀၁၆ ခုနှစ် မတ်လတွင် အာဏာရလာပြီးသည့်နောက် တရားဥပဒေ စိုးမိုးရေးသည် ၎င်းတို့၏ထိပ်တန်းဦးစားပေး အစီအစဉ်အဖြစ်သတ်မှတ်ခဲ့သည်။ ယင်းအစီအစဉ်ထဲတွင် တရားစီရင်ရေး ကဏ္ဍ ပါဝင်ပြီး နိုင်ငံသားများ အားလုံး အတွက် သာတူညီမျှ ဖော်ဆောင်ပေးနိုင်မည့် တရားစီရင်ရေး စနစ်ကိုဖော်ဆောင်မည်၊ အကျင့်ပျက်ခြစားမှုကို တိုက်ဖျက်မည်ဟူ သည့် အချက်များ ပါဝင်သည်။ နိုင်ငံတော် အတွင်း တရားရေးစနစ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ဆောင်ရွက်မှုများ တွေ့ရပြီး နိုင်ငံတကာ အသိုင်းအဝိုင်းမှလည်း အထောက်အပံ့များ လက်ခံရရှိခဲ့သည်။ သို့သော် ယခု အချိန်အထိ ရှေးဦးစမ်းသပ်ဆဲ အဆင့်တွင်ပင် ရှိနေဆဲ

ဖြစ်သည်။ မြန်မာတို့၏ အတိတ်ကာလ ဖြစ်တည်ခဲ့မှုသာ
 အင်အားတစ်ရပ် ဖြစ်နေသည်။ ကိုလိုနီခေတ် မတိုင်ခင် ကတည်းက
 တည်ရှိခဲ့သည့် ရှည်လျားသော သမိုင်းစဉ်နှင့်
 စစ်အုပ်ချုပ်ရေးခေတ်များ ဖြတ်သန်းခဲ့သော်လည်း ဥပဒေ၏ ရှေ့
 မှောက်တွင် မည်သူမဆို တရားမျှတခြင်း ရှိရမည်ဟူသည့် ဥပဒေမျိုး
 ကား မရှိခဲ့ပေ (MLAW and EMR 2014:5)။ တရား
 စီရင်ရေးစနစ်ကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်သုံးစွဲရာ၌ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားရေး
 အတွက် ဖိနှိပ်ရာတွင် နည်းလမ်း အဖြစ်အသုံးပြုကြခြင်းသာရှိခဲ့ပြီး
 အများပြည်သူတို့ အတွက် ပြည့်ဝသော ဥပဒေဘောင်နှင့် တရားဥပဒေ
 စိုးမိုးရေးကို ဖော်ဆောင် သုံးစွဲမှု မရှိ သလောက် နည်းပါး ပါသည်
 (Cheesman 2015)။ စစ်အုပ်ချုပ်ရေးအောက် နှစ်ပေါင်းများစွာ
 အတွင်း တရားစီရင်ရေးမှာ လွတ်လပ်သည့် အခြေအနေ မရှိခဲ့ဘဲ
 နိုင်ငံရေး အတိုက်အခံများအား အပြစ်ရှာ ဖမ်းဆီးရန် အတွက်သာ
 အသုံး ပြုခဲ့သည်။ လက်ရှိ တရားဝင် အနေအထား အရ
 နိုင်ငံတော်သည် ပြောင်းလဲနေပြီ ဟု ဆိုသော်လည်း တရားစီရင်ရေး
 ကဏ္ဍတွင် စစ်တပ်၏ လွှမ်းမိုးမှုများရှိနေဆဲ ဖြစ်၍ အကျင့်ပျက်
 ခြစားမှုများလည်း ဖြစ်ပေါ်နေဆဲ ဖြစ်ပါသည် (Justice Base 2017)။
 ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ကာလအတွင်း တွေ့မြင်နေရသည်မှာ ကိုလိုနီ
 ခေတ်နှင့် စစ်အုပ်ချုပ်ရေး ကာလများ အတွင်းက ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည့် ခေတ်
 မမီတော့သည့် ဥပဒေများကို ပြင်ဆင်ခြင်း၊ မွမ်းမံခြင်း၊ ဖြည့်စွက်ခြင်း
 များ ပြုလုပ်နေသည့်အပြင် ဒီမိုကရေစီ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးနှင့်

ဆက်စပ်နီးနွယ်နေသည့် လူ့အခွင့်ရေးကော်မရှင်နှင့်
 အကျင့်ပျက်ခြစားမှု တိုက်ဖျက်ရေး ကော်မရှင်များလည်း ဖွဲ့စည်း
 လုပ်ဆောင်နေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ သို့သော်လည်း
 ကိုလိုနီခေတ်ကတည်းက ကျင့်သုံးခဲ့သည့် ဥပဒေများစွာလည်း
 ပြုပြင်ရန် ကျန်ရှိနေဆဲ ဖြစ်သည်။ ပြည်သူ့အများ၏
 နားလည်လက်ခံထားမှု တစ်ခုမှာ အာဏာပိုင်များနှင့် အဆက်အစပ်ရှိ
 သူများ၊ ငွေကြေး ခိုင်မာတောင့်တင်းသူများသာ အမှုကိစ္စများ၌
 အောင်မြင်မည် ဟူသည့် အချက်ဖြစ်သည် (MLAW and EMR
 2014; Kyed 2017)။ အများစု စိုးရိမ်နေကြသည်မှာလည်း
 ဗျူရိုကရက် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ မြင့်မားလာမည့် အရေး ဖြစ်သည်။
 အစိုးရတရားစီရင်ရေး စနစ် ဖော်ဆောင်မည်ဆိုပါက ပြည်သူတို့အား
 ရုံးလုပ်ငန်းအဆင့်ဆင့်ကို ရှင်းလင်း ချပြရမည်၊
 အဟန့်အတားဖြစ်စေသည့် ဘာသာစကား သုံးစွဲမှုကို သင့်
 လျော်ညီညွတ်ရာ ပြဋ္ဌာန်းပေးရမည် ဖြစ်သည်။ ပညာရေး အခြေခံ
 အားနည်းသည့် တိုင်းရင်းသား လူနည်းစုတို့သည် မြန်မာစာ
 မြန်မာစကားဖြင့် ရှင်းလင်းပြောပြရန် ဝန်လေးကြပြီး မြန်မာဟူသည်
 သမိုင်းစဉ် တစ်လျှောက်လုံး ခွဲခြားဆက်ဆံနေသူများ ဖြစ်ပြီး
 မြန်မာလွှမ်းမိုးရေး လုပ်သည်ဟုသာ အမြင်ရှိကြသည် (Walton
 2013)။ ဤအချက်သည် နိုင်ငံသား အချင်းချင်းကြား
 သမိုင်းတစ်လျှောက် ဆက်ဆံရေး အပေါ် ယေဘုယျ အမြင်ဖြစ်ပြီး

အရေးကြီးသည်မှာ ယဉ်ကျေးမှုရေးရာပိုင်းနှင့် ဘာသာရေးပိုင်းတို့တွင် မျှမျှတတ ရှုမြင်ရန် ဖြစ်ပါသည်။

အမှန်တကယ်အားဖြင့် သာမန်မြန်မာပြည်သူ အများစု၏ စရိုက် လက္ခဏာသည် ပြဿနာ တစ်ရပ်ရပ် ဖြစ်ကာ တရားစွဲဆိုခြင်း၊ တရား ရင်ဆိုင်ဖြေရှင်းခြင်းမျိုးကို ရှောင်ရှားလေ့ ရှိကြပြီး ဤသည်မှာ မြန်မာ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးတမ်း၏ အယူအဆ ဖြစ်သည့် “ကြီးတဲ့အမှု ငယ် အောင်၊ ငယ်တဲ့အမှု ပပျောက်အောင်” ဆိုသည့် အယူအဆ လွှမ်းမိုးမှု ဟုလည်း ဆိုရပါမည် (See also Denney et al. 2016b:1)။

လူပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ဦး ဖြစ်သည့် ပြဿနာကို တရားစီရင်ပေးမည့် တတိယ ပုဂ္ဂိုလ် မသိစေလိုကြဘဲ လူမှုရေး အမှုအခင်းအဖြစ် ရှက်ရွံ့ကြသည် လည်း ရှိပါသည်။ ထို့ကြောင့် ပြဿနာ အများစုသည် အထက်ရုံးအဆင့်ဆင့်သို့ ရောက် မလာကြဘဲ အောက်ခြေ အဆင့်ဖြစ်သောရပ်ကျေး အဆင့်၌သာ နှစ်ဖက် သဘောတူ ကျေအေးကြတော့သည်။ ရုံးရောက်၊ ဂတ်ရောက် ဆိုသည့် အခြေအနေမျိုးကို ရှက်စရာအဖြစ်လည်း ယူဆကြခြင်းကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ မြန်မာဆိုရိုး တစ်ခုဖြစ်သည့် “ကိုယ့်ပေါင်ကို လှန် ထောင်း” ဟူသည့် ဆိုရိုးမှာလည်း အမှုအခင်းများ တရားရုံးသို့ မရောက်စေသည့် အကြောင်းရင်း တစ်ခုလည်း ဖြစ်နိုင်ပြီး တရားရင်ဆိုင် ဖြေရှင်းခြင်းသည် မိမိ၏ ဂုဏ်သိက္ခာကို ထိပါးစေမည့် အပြုအမူမျိုး အဖြစ် ယူဆကာ ရှောင်ရှားကြခြင်းလည်း ဖြစ်ပါသည်။ ဘာသာရေး ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုနှင့် ဝိညာဉ်ရေး

ယုံကြည်မှုများကလည်း မြန်မာ့လူမှုဘဝများ အတွင်း လွှမ်းမိုးမှု ရှိနေပြီး၊ အငြင်းပွားမှု သို့မဟုတ် ပြစ်မှု ဖြစ်ပွားလျှင် ၎င်းတို့၏ လုပ်ဆောင်မှုနှင့် ပြဿနာ အဖြေရှာပုံများသည်လည်း အစိုးရ၏ တရားစီရေးအပေါ် ထိပါးနေသည်ဟုလည်း သုံးသပ်နိုင်ပါသည်။

ဘာသာရေး အဆုံးအမ တစ်ခုတွင် ပြဿနာ တစ်ခုခု ဖြစ်၍ မိမိ ဘက်က နစ်နာဆုံးရှုံးခြင်းသည် လက်ရှိ ပစ္စုပ္ပန် အရေးကိစ္စနှင့် မဆက်စပ်၊ အတိတ်ကံအကြောင်း မကောင်း၍သာ မိမိခံရခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ ဤတွင် လက်ရှိ ပစ္စုပ္ပန် အနေအထားကို ထည့်သွင်း မစဉ်းစားကြဘဲ မမြင်ရသည့် အတိတ်ကံကိုသာ ယိုးမယ်ဖွဲ့ကာ လက်ရှိ နစ်နာမှုကို ကုစားလိုက်တော့သည်။ လူအများစုသည် ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာထက် စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ငြိမ်းအေးမှုကို ပိုမိုလိုလားကြသည်။ ထိုအခြေအနေမျိုးတွင် နောက်ထပ် ပေါင်းဆင့်လာသည့် အကြောင်းအရာမှာ ဓာတ်ရိုက် ဓာတ်ဆင်နှင့် အဆောင်အဖွဲ့ ယတြာ ကိစ္စရပ်များပါ နွယ်ယှက်လာသည်။ ဓာတ်ဆရာက ကံကြမ္မာအရေး တွက်ချက်ကာ ယတြာချေစေခြင်း ဖြစ်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံ တစ်ဝှမ်း ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် လွှမ်းမိုးလျှက်ရှိသည့် ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာ၏ ယုံကြည်မှုတွင် တရားမျှတမှုနှင့် ကျူးလွန်ခံရသူများနှင့် ပတ်သက်သက်၍ နားလည် လက်ခံထားမှုက လူအများစု အပေါ် ကျယ်ပြန့်စွာ လွှမ်းမိုးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ပြဿနာ တစ်ခုခု တွေ့ကြုံရခြင်းမှာ ကံမကောင်း၍ ဖြစ်ကြောင်း၊ ယင်းသို့ ကံမ

ကောင်းခြင်းကို မိမိစိတ်တွင်းသန္တာန် အတွင်း ကောင်းမြတ်သည့် စိတ်
 အံ့ဖြင့်သာ ဖြေရှင်းနိုင်မည် ဖြစ်ကြောင်း ဟောညွှန်ထားသည်
 (Schober 2011, in Denney et. al 2016b:2)။ ပြဿနာကို သည်းခံ
 စိတ်ဖြင့် လက်ခံခြင်းသည် အတိတ်က ပြုမူခဲ့သည်များကို ကျေအေး
 နှစ်သိမ့်ခြင်း ဖြစ်ပြီး ကောင်းသောကမ္မဟူသည့် အပြုအမူဖြင့်
 ရှေ့ဆက်ရမည် ဟု ဆိုသည်။ အကယ်၍ တစ်ဦးတစ်ယောက်သည်
 ဓားပြအတိုက် ခံရသည် ဆိုပါစို့ ယင်းသို့ ဓားပြအတိုက်ခံရသည်မှာ
 အရင်အတိတ်ဘဝက ပြုလုပ်ခဲ့သော အပြုအမူ အကြောင်းကြောင့်
 သို့မဟုတ် အလုပ်အကြောင်းကြောင့် အကျိုးထင်ရလာခြင်း ဖြစ်သည်
 ဟု ဆိုသည်။ အခိုးခံရခြင်းသည် အတိတ်ဘဝက ခိုးယူခဲ့သောကြောင့်
 ဟု ဆိုသဖြင့် လက်တွေ့တွင် အခိုးခံရသည့် အဖြစ်အတွက် အစားထိုး
 ကုစားမှုကို မရှိဖွေတော့ပေ။ (see Thang Sorn's contribution to
 this issue)။ ထိုကဲ့သို့သော အယူအဆမျိုး အပြင်
 နောက်ထပ်ရှိနေသေးသည့် ယုံကြည်မှုမှာ ကိုယ့်အား တစ်ပါးသူက
 မတော်မတရား လုပ်ဆောင်ထား လျှင်လည်း ထိုသူသည်
 ၎င်းပြုခဲ့သော မတရားမှု အတွက် နောင်တစ်ချိန် အနာဂတ်၌
 ပြန်လည်ခံစားရမည်ဟူသည့် အချက် ဖြစ်ပြီး၊ ယင်းအချက်ကပင်
 တရားရုံးတင် ဖြေရှင်းရမည့်ကိစ္စကို လိုအပ်ခြင်း မဖြစ်စေတော့ပါ။
 ဤသို့အားဖြင့် - မြန်မာ့နေ့စဉ်လူမှုဘဝများ၏ တရား မမျှတမှုများ
 သည် လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးစီ၏ ကံတရားနှင့်သာ ဆက်စပ်နေသည် ဟု
 ယူဆချက်က လူအများအလယ်တွင် အမှန်တရားကို ရှာဖွေလုပ်

ဆောင်မှု နည်းပါးလာစေ ပါတော့သည် (Denney et. al 2016b: 3)။
ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင် ကရင်များ အတွင်း၌လည်း အလားတူ
ယုံကြည်မှုမျိုး ဖြစ်သည့် ပြဿနာ ဖြစ်ရသည်မှာ လူတစ်ဦးချင်းစီ၏
ကံကြမ္မာနှင့် ဆက်စပ်နေပြီး၊ အတိတ်ဘဝ အလုပ်နှင့် ဆက်စပ်နေ
သည်ဟု အယူမရှိသော်လည်း ကျူးလွန်သူအား ခွင့်လွှတ်ခြင်းဖြင့်သာ
နေလိုကြသည်။

ဘာသာရေး ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုက ကျူးလွန်သူအား အပြစ်ပေး
အရေးယူခြင်းသည် သုစရိုက်မဟုတ်ကြောင်း လည်း ဟောညွှန်ထား
သည်။ တရားရုံးတွင် တရားရင်ဆိုင် ဖြေရှင်းခြင်းသည် တရားဥပဒေ
အတိုင်း ကျင့်သုံး ဆောင်ရွက်ခြင်း မဟုတ်ဘဲ အချင်းချင်းကြား ကျေ
အေးပြေလည်စေရန်သာ လုပ်ဆောင်ပေးခြင်းမျိုးသာ ဖြစ်သည်။ လက်
တွေ့အနေအထားတွင် တရားစီရင်ပေးသည် ဆိုရာ၌ ရာဇဝတ်ပြစ်မှု၏
သဘာဝနှင့် ယင်းတွင် ပါဝင်ပတ်သက်သည့် သူများကိုသာ အဓိကထား
ညှိနှိုင်းပေးခြင်း ဖြစ်သည်။ လူသတ်မှု၊ ဖောက်ထွင်းမှုနှင့် ရိုက်နှက်မှု
ကဲ့သို့သော ပြင်းထန်သည့် ရာဇဝတ်မှုများတွင် ပြင်းပြင်းထန်ထန်
အရေးယူရမည် ဖြစ်သော်လည်း လျော်ကြေးသက်သက်ဖြင့် သို့မဟုတ်
ခွင့်လွှတ်ကျေအေးမှုမျိုးဖြင့် ပြီးဆုံးသွားရပြီး ပါဝင်ပတ်သက်သူများ
အား အထက်ရုံး အဆင့်ဆင့်သို့ တက်ကာ တရားရင်ဆိုင်ရန်လည်း
တွန်းအား မပေးနိုင်ပေ။ အကြောင်းမှာ တရားစရိတ် မြင့်မားခြင်းနှင့်
သက်ဆိုင်ရာ အာဏာပိုင်များနှင့် ပြောဆိုဆက်ဆံရမည်ကို
စိုးရွံ့နေခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။ တရားရုံးများသို့ အမှုအခင်းများ

ရောက်မလာစေသည့် နောက်ထပ် အနေအထားတစ်ခုမှာ ဘာသာရေး
 ဆိုင်ရာ ကုစားမှုကိုသာ ပြန်လည်လိုလားကြခြင်း ဖြစ်ပြီး ပုံစံကျ
 တရားစီရင်ရေးက ၎င်းတို့အား ထပ်မံ၍ ကောင်းကျိုးတစ်စုံတစ်ရာ
 မရရှိစေနိုင် ဟူသည့် အချက်ဖြစ်သည်။ ကရင်ပြည်နယ်၏ မြို့တော်
 ဘားအံ၌ ဖြစ်ခဲ့သည့် ခိုးမှုတစ်ခုတွင် အခိုးခံရသူ အမျိုးသမီးက
 ရဲတပ်ဖွဲ့သို့ သွားရောက်တိုင်ကြားရာ ရဲက သံသယရှိသူ တစ်ဦးကို
 ဖမ်းဆီးခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် သံသယရှိသူအား ခိုင်မာသည့်
 အထောက်အထား မရှိသဖြင့် ရဲတပ်ဖွဲ့က ပြန်လွှတ်ပေးပြီး နောက်တွင်
 အဆိုပါ သံသယရှိသူသည် ထွက်ပြေးလွတ်မြောက်သွားတော့သည်။
 ရဲဘက်ကလည်း အဆိုပါကိစ္စနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဆက်လက်လုပ်
 ဆောင်မှု မပြုတော့ပေ။ သို့ဖြင့် အဆိုပါ ခိုးယူခံခဲ့ရသည့် အမျိုးသမီး
 သည် အနာဂတ်ကိုပင် လှမ်းမြင်နိုင်သည်ဟု ကျော်ကြားလှသည့် ဘုန်း
 တော်ကြီး တစ်ပါးထံ သွားရောက်သည်။ ဘုန်းကြီးက သူ့အနေဖြင့်
 ခိုးရာပါပစ္စည်းများ ပြန်လည် ရရှိတော့မည် မဟုတ်ကြောင်း၊ ယင်း
 အတွက် သောကပူပန် ဖြစ်မနေတော့ဘဲ မိမိ၏ စိတ်တွင်းသန္တာန်ငြိမ်း
 ချမ်းမှုအတွက် သူ့ခိုးကို မေတ္တာပို့ရန်နှင့် အတိတ်ဘဝက မိမိကျူးလွန်
 ခဲ့ဖူးသော ကိစ္စရပ် အတွက် အစားထိုးချေချွတ်ရမည် ဖြစ်ကြောင်း
 ဆုံးမသည်။ အဆိုပါ အမျိုးသမီးက စာရေးသူအား
 ပြန်လည်ပြောပြသည်မှာ သူ့အနေဖြင့် တရားတော်၏
 အဆုံးအမအတိုင်း ဆုံးရှုံးခဲ့ရသည့် ပစ္စည်းများအား

မတွယ်ငြိတော့သလို ခိုးသူကိုလည်း အပြစ်ပေးအရေးယူစေရန် ဆန္ဒ မရှိတော့ဟု ဆိုပါသည်။

ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးတမ်းနှင့် ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အဆုံးအမ ဟောပြော လမ်းညွှန်ချက်များသည် ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး၊ မွန်နှင့် ကရင်ပြည်နယ်များ အပါအဝင် နိုင်ငံတစ်ဝှမ်းလုံးတွင် နက်ရှိုင်းကျယ် ပြန့်စွာ ရှိနေသည်ကို ဤစာဆောင်ပြုစုသူက လေ့လာတင်ပြထားပါ သည်။ ထိုကဲ့သို့ အခြေအနေများ ရှိနေသော်လည်း ၎င်းတို့သည် ရွှေ့ ပြောင်းလာသူများ၊ အသစ်ဝင်ရောက်လာသူများ၊ ဘာသာရေး လူနည်း စုများနှင့် အမျိုးသမီးများ ကဲ့သို့သော အားနည်းသော အုပ်စုငယ်များ အပေါ် လွှမ်းမိုးလိုသည့် အချက်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။ ဤတွင် ဖြစ် တန်စွမ်းသည် ဟု ဆိုနိုင်လောက်သည့် အချက်မှာ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ ထုံးတမ်းနှင့် ဘာသာရေး ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုက ပြည်သူအများစု၏ ပြဿနာများ ငြိမ်းအေးစေပြီး တရားမျှတရေးကို အခြားတစ်ဖက်မှ ဖော်ဆောင်ပေးနေသည် ဟု ယူဆဖွယ်ရာရှိပါသည်။

သာမန်ဆင်းရဲသား အများစုမှာ တစ်နေ့လုပ် တစ်နေ့စားရသည့် မရေရာသည့် အခြေအနေတွင် ရှိနေပြီး တရားဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များ၊ တရားရေး စရိတ်များကို မည်သို့မျှ မတတ်နိုင်ကြပေ။ တရားရုံးသို့ သွားရောက်ရန် အချိန်လည်း မပေးနိုင်၊ စရိတ်လည်း မတတ်နိုင်ကြဘဲ အောက်ခြေဆင့် ပြဿနာဖြေရှင်းခြင်းကိုသာ ရွေးချယ်နိုင်ကြတော့သည်။ ထိုအခါ တိုင်းရင်းသား ဓလေ့ထုံးတမ်းများ သို့မဟုတ် ဘာသာရေးအမှတ်သညာများကြားနှင့် တရားရေး

ဖျန်ဖြေပေးသူများကြားတွင် ပြည်သူ့အများသည် အောက်
 ခြေအဆင့်တရား စီရင်ရေး၌သာ ရှိနေရတော့သည်။ လေ့လာချက်
 တစ်ခု (Denney et al. 2016b)အရ ဟိန္ဒူဘာသာဝင်များနှင့်
 အစ္စလာမ်ဘာသာဝင် မွတ်စလင် အများစု နေထိုင်သည့် ရပ်ကျေး
 တစ်ခုတွင် မွန်၊ ကရင်၊ ဗမာလူမျိုးများက ရပ်ကျေးအုပ်ချုပ်သူများ
 ဖြစ်နေရာ ထိုတွင် ပြဿနာ တစ်ရပ်ရပ် ပေါ်ပေါက်လာပါက မိမိတို့
 ဘာသာရေးခေါင်းဆောင်များ၏ အဆုံးအဖြတ်ကို ပိုမို လိုလားကြောင်း
 တွေ့ရသည်။ တိုင်းရင်းသား အချင်းချင်းနှင့်
 ဘာသာရေးကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများကြား ခွဲခြားဖိနှိပ် ဆက်ဆံမှုများ
 အနည်းနှင့် အများဆိုသလို ရှိနေကြောင်း ဤစာတမ်းတွင်ပါဝင်သည့်
 Harrisson ၏ တင်ပြမှုတွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။

ခြုံချ်ဆိုရလျှင် - ယင်းသို့သော စိတ်တွင်းခံစားမှုများက ဗဟုလူမှု
 တရားရေးစံဟု ပုံဖော်ထားသော်လည်း အမှန်တကယ်တွင် လူမှုဝန်း
 ကျင် အတွင်း ထိခိုက်လွယ် ကွဲရှလွယ် အခြေအနေကို ဖော်ဆောင်နေ
 သကဲ့သို့ ဖြစ်နေသည့် အပြင် အစိုးရက တရားဝင်ကျင့်သုံးရန်
 ဖော်ဆောင်နေသည့် တရားဥပဒေ စိုးမိုးရေး လုပ်ငန်းစဉ် ကိုပါ
 အထောက်အကူ မပြုပေ။ ဗဟုလူမှုတရားရေးစံကို ဖော်ဆောင်ရန်
 အထူးအားဖြင့် ယုံကြည်မှု ရှိရေး၊ ကောင်းမွန်သည့် အဆင့်အတန်းမီ
 ရှိရေး တို့သည်လည်း အရေးကြီးပါသည်။ လူမှုစီးပွားရေး ဘဝ
 အနေအထား၊ တရားမျှတမှု အတွက် အလျော်အစားကိစ္စ၊
 ကျူးလွန်သူကို ထောင်ချနိုင်ရေး တရားရင်ဆိုင်ရေး စသည် တို့တွင်

အများပြည်သူတို့အား တရားစီရင်ရေး အဆင့်ဆင့်လုပ်ဆောင်
ပါဝင်စေရန် နည်းပါးစေသည်။ ယင်းသို့ နည်းပါးစေသည့်
အချက်များတွင် တရားဝင်ရော တရားမဝင်ပါ ကုန်ကျခံနေရသည့်
တရားစရိတ်လည်း ပါဝင်သည်။ ဤစာတမ်းတွင် မြန်မာ့တရား
စီရင်ရေး ရှုပ်ထွေးမှု၊ ဗဟုလူမှုတရားစီရင်ရေးစံ စသည်တို့နှင့် ပတ်
သက်ပြီး လူထုလူတန်းစား အမျိုးမျိုး၏ အမြင်များ၊ အတွေးများနှင့်
နယ်မြေဒေသကွဲပြားမှုများကိုပါ လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။